

KURUKSHETRA UNIVERSITY

KURUKSHETRA

(Established by the State Legislature Act XII of 1956)

SCHEME, SYLLABUS AND COURSES OF READING
FOR
M. A. SANSKRIT (FINAL)
SEMESTERS : III & IV
CHOICE BASED CREDIT SYSTEM

(Modified w.e.f. the Academic Session : 2017-2018)

Semester – III Examination : December, 2017

Semester – IV Examination : May, 2018

Published by:

REGISTRAR
KURUKSHETRA UNIVERSITY
KURUKSHETRA

Can be had from:

Manager
Printing & Publications
Kurukshetra University
KURUKSHETRA – 136 119

Price:

Rs (At counter)

Rs (By Regd. Book-Post)

कुरुक्षेत्रविश्वविद्यालयः, कुरुक्षेत्रम्

(1956 तम-वर्षगत-राज्यविधायिका-अधिनियम-XII-द्वारा स्थापितः)

KURUKSHETRA UNIVERSITY, KURUKSHETRA

(Established by the State Legislature Act XII of 1956)

एम० ए० संस्कृतम् (द्वितीयं वर्षम्), तृतीयचतुर्थसत्रात्मकम्
चयनाधारितश्रेयोदानपद्धत्यनुसारेण

M. A. Sanskrit (Final)

Semesters : III & IV

CHOICE BASED CREDIT SYSTEM

योजना, पाठ्यक्रमः, पाठचर्या च
(2017-2018 शैक्षिकसत्रतः संशोधितम्)

SCHEME, SYLLABUS AND COURSES OF READING

(Modified w.e.f. the Academic Session : 2017-2018)

एम०ए० (संस्कृत)-कक्ष्यायाः द्वितीयवर्षीयपाठ्यक्रमः सत्रद्वये (तृतीयसत्रे चतुर्थसत्रे च) विभक्तः वर्तते। तत्र प्रत्येकं सत्रे पञ्च वैकल्पिकाः वर्गाः [वर्गः (क) वेदः, वर्गः (ख) व्याकरणम्, वर्गः (ग) भारतीयदर्शनम्, वर्गः (घ) संस्कृतसाहित्यम्, वर्गः (ङ) धर्मतन्त्रागमः (2016-2017 शैक्षिकसत्रतः प्रवृत्तः)] सन्ति येषां विद्यार्थी / परीक्षार्थी सत्रद्वयार्थं कमपि एकं वर्गं स्वीकर्तुं शक्नोति। प्रतिसत्रं प्रत्येकं वर्गे अध्ययनार्थं चत्वारि पत्राणि निर्धारितानि सन्ति। एतदतिरिक्तं सर्वेषां पञ्चानां वर्गाणां छात्राणां कृते प्रतिसत्रम् एकम् अनिवार्यपत्रम् – तृतीयसत्रे एकादशं पत्रम् : पालिभाषा साहित्यं च; चतुर्थसत्रे च षोडशं पत्रम् : प्राकृतभाषा साहित्यं च – निर्धारितं वर्तते। इत्थं च तृतीयसत्रे प्रत्येकं वर्गे समुदितानि पञ्च (1+4=5) पत्राणि निर्धारितानि सन्ति। एवमेव चतुर्थसत्रे प्रत्येकं वर्गे पञ्च (1+4=5) पत्राणि निर्धारितानि सन्ति। एम०ए० (संस्कृतम्)–

चतुर्थसत्रस्य पाठ्यक्रमसमाप्तेः अनन्तरं तृतीयचतुर्थसत्रयोः वैकल्पिकवर्गानुसारेण अधीतं पाठ्यक्रमम् आश्रित्य छात्राणां संस्कृतमाध्यमेन मौखिकी परीक्षा आयोजयिष्यते। एतदर्थं 50 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति।

तृतीयसत्रे चयनाधारितश्रेयोदानपद्धत्यनुसारेण संस्कृतेतरछात्रेभ्यः एकम् वैकल्पिकं पत्रं वर्तते। एतदर्थं 40 अङ्काः, आन्तरिकमूल्याङ्कनाय च 10 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति।

परीक्षासमयः प्रतिपत्रं 3 होराः भविष्यति। प्रत्येकं लिखितपत्राय अशीतिः (80) अङ्काः विद्यन्ते। एतदतिरिक्तं प्रतिपत्रं विंशतिः (20) अङ्काः आन्तरिकमूल्याङ्कनाय अधोनिर्दिष्टरूपेण निर्धारिताः –

(i)	प्रतिपत्रम् एका परीक्षा संगोष्ठी वा	:	50% = 10 अङ्काः
(ii)	एका कक्ष्यापरीक्षा	:	25% = 05 अङ्काः
(iii)	कक्ष्यायाम् उपस्थितिः	:	25% = 05 अङ्काः
	कक्ष्यायाम् उपस्थितेः अधोलिखितरीत्या अङ्काः प्रदास्यन्ते-		
(1)	91% तोज्ये	:	5 अङ्काः
(2)	81% तः 90% पर्यन्तम्	:	4 अङ्काः
(3)	75% तः 80% पर्यन्तम्	:	3 अङ्काः
(4)	70% तः 74% पर्यन्तम्	:	2 अङ्काः
(5)	65% तः 69% पर्यन्तम्	:	1 अङ्कः

The syllabus of M. A. Sanskrit (Final) class is bifurcated into two semesters, namely, Semester-III and Semester-IV. There are five optional Groups (Group-A: Veda; Group-B: Grammar; Group-C: Indian Philosophy; Group-D: Sanskrit Literature; Group-E: Dharmatantrāgamah) in each Semester out of which the student/examinee can opt any one Group for the both semesters. Four papers are prescribed for study in each Group per Semester. Besides, one compulsory paper is prescribed in each Semester (Paper-XI: *Palibhasa Sahityam Cha* in the 3rd Semester, and Paper-XVI: *Prakritabhasa Sahityam Cha* in the 4th Semester) for the students/examinees of all the five Groups. Thus the total number of papers prescribed for the 3rd Semester is five (1+4 = 5). In the same way the total number of papers prescribed for the 4th Semester also is five (1+4 = 5). Viva-Voce of the students, based on the syllabus covered in their Optional Groups of 3rd and 4th Semester courses, will be conducted through Sanskrit medium after the completion of the syllabus of M.A. Sanskrit, Fourth Semester. Viva-Voce carries 50 marks.

One Open Elective (Interdisciplinary) paper, carrying 40 marks + 10 marks for Internal Assessment, has been prescribed in the 3rd Semester for the students belonging to the discipline other than Sanskrit under Choice Based Credit System.

The time for examination in each paper will be 3 (three) hours. Each theory paper in the 3rd & the 4th semester carries 80 (Eighty) marks. Besides, each paper has been assigned 20 (Twenty) marks for Internal Assessment as per scheme noted below:

(i)	One Test/Seminar for each paper	:	50% = 10 Marks
(ii)	One Class Test (one period duration)	:	25% = 05 Marks
(iii)	Attendance	:	25% = 05 Marks

Marks for Attendance will be given as under:

(1)	91% onwards	:	5 Marks
(2)	81% to 90%	:	4 Marks
(3)	75% to 80%	:	3 Marks
(4)	70% to 74%	:	2 Marks
(5)	65% to 69%	:	1 Mark

एम० ए० संस्कृतम् (द्वितीयवर्षम्)-कक्ष्यायाः विद्यार्थी/परीक्षार्थी तृतीयसत्रे 12-15 पत्रेभ्यः, चतुर्थसत्रे च 17-20 पत्रेभ्यः अधोलिखितेषु कमपि एकं वर्गं स्वीकर्तुं शक्नोति। तृतीयसत्रे एकादशं पत्रम्, चतुर्थसत्रे च षोडशं पत्रम् सर्वेषां पञ्चानां वर्गाणां छात्राणां कृते अनिवार्यपत्रे स्तः :-

The student/examinee of M.A. Sanskrit (Final) Course can opt any one of the following groups for Paper Nos. 12-15 in the Third Semester and for Paper Nos. 17-20 in the Fourth Semester. Two papers, that is, Paper No. 11 in the Third Semester, and Paper No. 16 in the Fourth Semester are compulsory for the students/examinees of all the five groups.

एम०ए० संस्कृतम् (द्वितीयवर्षम्)-पाठ्यक्रमस्य तृतीयचतुर्थसत्रयोः वर्गाः/विकल्पाः

Groups/Options for 3rd & 4th Semesters of M.A. Sanskrit (Final) Course

विकल्पः (Option)	वर्गः (Group)	वर्ग-नाम (Name of Group)
I	क / A	वेदः (Veda)
II	ख / B	व्याकरणम् (Grammar)
III	ग / C	भारतीयदर्शनम् (Indian Philosophy)
IV	घ / D	संस्कृतसाहित्यम् (Sanskrit Literature)
V	ङ / E	धर्मतन्त्रागमः

पाठ्यक्रमस्य रूपरेखा
Outlines of the Syllabus

एम०ए० संस्कृतम् (द्वितीयं वर्षम्), तृतीयं सत्रम्
चयनाधारितश्रेयोदानपद्धत्यनुसारेण
(2017-2018 शैक्षिकसत्रतः संशोधितम्)

M.A. SANSKRIT (Semester System)

CHOICE BASED CREDIT SYSTEM

(Modified w.e.f. the Academic Session : 2017-2018)

Semester-III (Session 2017-2018)

- Note:** (i) A student of M.A. Sanskrit (Final) can opt any one Group of Specialization, i.e., A/B/C/D/E for Semester III & IV.
- (ii) Papers under Course Code SKT-HC-301 in Semester-III and SKT-HC-401 in Semester-IV are to be compulsorily studied by the students of all the Options/Groups.
- (iii) 80 marks of theory paper & 20 marks of internal assessment and 4 credits of Course Code SKT-HC-301 in Semester-III have been added to total marks of theory papers & internal assessment and credits of each Option/Group.

Course Code	Title of Paper	Type	L	T	P	Hrs	Marks		Credits	Duration of Exam. (Hrs)
							Theory	Int. Ass.		
SKT-HC-301	Palibhasa Sahityam Cha [Common paper for all Options/Groups (A, B, C, D, E)]	HC	4	2	-	4+2	80	20	4	3
Option (i) Group-A (Veda)										
SKT- SC-302-A	Riksamhita Yajussamhita Cha	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-303-A	Brahmanasahityam	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-304-A	Kalpasahityam	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-305-A	Rkpratishakhyam Chhandansi Cha	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
Total			16	4	-	16+4	320+80=400	80+20=100	16+4=20	
Grand Total							500			

Option (ii) Group-B (Grammar)										
SKT- SC-302-B	Vyakaranaparampara (1)	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-303-B	Vyakaranadarshanam (1)	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-304-B	Vyakranaprakriya (1)	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-305-B	Vyakranaprakriya (2)	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
Total			16	4	-	16+4	320+80=400	80+20=100	16+4=20	
Grand Total							500			
Option (iii) Group-C (Indian Philosophy)										
SKT- SC-302-C	Nyayadarshanam	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-303-C	Purvamimamsadarshanam	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-304-C	Charvakadarshanam Jainadarshanam Cha	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-305-C	Bauddhadarshanam	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
Total			16	4	-	16+4	320+80=400	80+20=100	16+4=20	
Grand Total							500			
Option (iv) Group-D (Sanskrit Literature)										
SKT- SC-302-D	Natyasahityam	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-303-D	Kavyashastram (1)	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-304-D	Kavyam Kavyashastrasya Cha Itihasah	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-305-D	Aitihasikakavyam Khandakavyam Cha	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
Total			16	4	-	16+4	320+80=400	80+20=100	16+4=20	
Grand Total							500			
Option (v) Group-E (Dharmatantrāgamaḥ)										
SKT- SC-302-E	Dharmaśāstram	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-303-E	Naigamikāgamaḥ	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-304-E	Bhagavadgītāgamika- bhāṣyam (1)	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-305-E	Bhagavadgītāgamika- bhāṣyam (2)	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
Total			16	4	-	16+4	320+80=400	80+20=100	16+4=20	
Grand Total							500			

SKT-OE-306	Prācīnabhāratiyasaṁskṛtiḥ, Darśanaṁ Bhāṣāvijñānaṁ Ca (2)	OE	4	-	-	4	40	10	2	3
Grand Total			4	-	-	4	50			

Semester-IV (Session 2017-2018)

Note: 80 marks of theory paper & 20 marks of internal assessment and 4 credits of Course Code SKT-HC-401 in Semester-IV have been added to total marks of theory papers & internal assessment and credits of each Option/Group.

Course Code	Title of Paper	Type	L	T	P	Hrs	Marks		Credits	Duration of Exam. (Hrs)
							Theory	Int. Ass.		
SKT-HC-401	Prakritabhasa Sahityam Cha [Common paper for all Options/Groups (A, B, C, D, E)]	HC	4	2	-	4+2	80	20	4	3
Option (i) Group-A (Veda)										
SKT- SC-402-A	Atharvasamhita Samasamhita Cha	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-403-A	Aranyakopanisatsahityam	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-404-A	Vedavyakhyapaddhatayah Vedabhasyakarashcha	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-405-A	Vaidikavyakaranam	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-406-A	Viva-Voce	SC	-	-	-	-	50	-	2	
Total			16	4	-	16+4	370+80=450	80+20=100	18+4=22	
Grand Total							550			
Option (ii) Group-B (Grammar)										
SKT- SC-402-B	Vyakaranaparampara (2)	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-403-B	Vyakaranadarshanam (2)	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-404-B	Vyakaranaprakriya (3)	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-405-B	Vyakaranaprakriya (4)	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-406-B	Viva-Voce	SC	-	-	-	-	50	-	2	
Total			16	4	-	16+4	370+80=450	80+20=100	18+4=22	
Grand Total							550			

Option (iii) Group-C (Indian Philosophy)										
SKT- SC-402-C	Yogadarshanam	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-403-C	Advaitavedantadarshanam	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-404-C	Advaitashaivagamah (Kashmirashaivadarshanam) Purnadvaitadarshanancha	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-405-C	Darshanikasiddhantah Adhunikavijnanancha	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-406-C	Viva-Voce	SC	-	-	-	-	50	-	2	
Total			16	4	-	16+4	370+80=450	80+20=100	18+4=22	
Grand Total							550			
Option (iv) Group-D (Sanskrit Literature)										
SKT- SC-402-D	Natyashastram	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-403-D	Kavyashastram (2)	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-404-D	Champukavyam Kavyadarshashcha	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-405-D	Adhunikakavyam Gitikavyam Cha	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-406-D	Viva-Voce	SC	-	-	-	-	50	-	2	
Total			16	4	-	16+4	370+80=450	80+20=100	18+4=22	
Grand Total							550			
Option (v) Group-E (Dharmatantrāgamah)										
SKT- SC-402-E	Śaivāgamah	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-403-E	Tantra-spandaśāstram	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-404-E	Śaivavaiṣṇavatāntram	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-405-E	Śāktastotram	SC	4	1	-	4+1	80	20	4	3
SKT- SC-406-E	Viva-Voce	SC	-	-	-	-	50	-	2	
Total			16	4	-	16+4	370+80=450	80+20=100	18+4=22	
Grand Total							550			

एम० ए० संस्कृतम् (द्वितीयं वर्षम्), तृतीयं सत्रम्

(2017 – 2018 शैक्षिकसत्रतः संशोधितम्)

चयनाधारितश्रेयोदानपद्धत्यनुसारेण

M. A. Sanskrit (Final), Third Semester

(Modified w.e.f. Academic Session : 2017-2018)

CHOICE BASED CREDIT SYSTEM

लिखितपत्राणां विस्तृतः पाठ्यक्रमः

Detailed Syllabus for written papers

COURSE CODE : SKT-HC-301

एकादशं पत्रम् : पालिभाषा साहित्यं च

Paper- XI : Palibhasa Sahityam Cha

L	T	P	Credits
4	2	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

घटकम्—1 : पालिसाहित्यम् : पालिसंग्रहः, अधोनिर्दिष्टाः एव पाठाः —

1-6, 9, 11-13, 17, 18 — सप्रसङ्गं संस्कृतमाध्यमेन गद्यांशव्याख्या।

16 अङ्काः

घटकम्—2 : पालिसाहित्यम् : पालिसंग्रहः, अधोनिर्दिष्टाः एव पाठाः —

21-30, 32, 34-36 — सप्रसङ्गं श्लोकव्याख्या।

16 अङ्काः

घटकम्—3 : पालिसाहित्यस्य इतिहासः

16 अङ्काः

पालिभाषायाः उद्भवः विकासश्च, भारतीय—आर्यभाषाणां विकासक्रमे पालिभाषायाः अवदानम्, भारतीयसंस्कृतेः इतिहासे पालिभाषायाः पालिसाहित्यस्य च अवदानम्, भारतीय—इतिहासस्य निर्माणे पालिभाषाध्ययनस्य पालिसाहित्याध्ययनस्य च महत्त्वम्, पालि—प्राकृत—वैदिकसंस्कृतलौकिकसंस्कृतभाषाणां भाषावैज्ञानिकं साम्यम्/वैषम्यम्।

घटकम्—4 : पालिव्याकरणम्

16 अङ्काः

(क) सन्धिः, समासः, कारकम्। (8 अङ्काः)

(ख) संज्ञारूपाणि, धातुरूपाणि। (8 अङ्काः)

(i) संज्ञारूपाणि — बुद्ध, मुनि, अग्नि, भिक्षु, राया, अत्ता अथवा अप्पा।

(ii) धातुरूपाणि — भू, गम, पठ, ठा, दिस्स, कर, दा, पुच्छ, कथ, सक्ख (केवलं लट्—लङ्—लृट्—लोट्—विधिलिङ्—लकारेषु)।

टिप्पण्यः :-

(क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) प्रथमघटकाश्रितः द्वितीयः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति—
 - I. प्रथमः प्रश्नः — अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4X4=16 अङ्काः)
 - II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)— प्रथमघटकाश्रितः प्रश्नः —सप्रसङ्गं गद्यांशद्वयं संस्कृतमाध्यमेन व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् गद्यांशत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16 अङ्काः)
 - III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)— सप्रसङ्गं श्लोकद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16 अङ्काः)
 - IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)— अस्मिन् घटके पालिसाहित्यस्य इतिहासमाश्रितः एकः निबन्धः लेखनीयः। तदर्थं निबन्धात्मकप्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (16 अङ्काः)
 - V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)— पालिव्याकरणे सन्धि-समास-कारकेभ्यः 8 अङ्कात्मकाः विकल्पसहिताः प्रश्नाः, संज्ञा-धातुरूपेभ्यश्च 8 अङ्कात्मकाः विकल्पसहिताः प्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (8+8=16 अङ्काः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. पालि-संग्रह, सम्पा. डॉ. पी. वी. बापट, साहित्य अकादमी, नई दिल्ली।
2. पालिपदीपिका, वीरेन्द्रकुमार अलंकार, वागाम्भृणी, पिंजौर (पंचकूला)।
3. पालिमहाव्याकरण, भिक्षु जगदीश कश्यप, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।
4. कच्चायनव्याकरण, सम्पा. एस. एन. तिवारी, तारा बुक एजेन्सी, कमच्छा, वाराणसी, 1989
5. बालावतार (पालिव्याकरण), सम्पा. द्वारिकादास शास्त्री, वाराणसी।
6. पालि साहित्य का इतिहास, भरतसिंह उपाध्याय, हिन्दी साहित्य सम्मेलन, प्रयाग।
7. पालिसाहित्य का इतिहास, कोमलचन्द्र जैन, वाराणसी, 1989
8. पालिसाहित्य का इतिहास, पं. राहुल सांकृत्यायन।
9. हिस्ट्री ऑफ पालि लिटरेचर (वॉल्यूम-2), एम. विण्टरनिट्स।

Option (I)**वर्ग: 'क' वेदः
Group-A (Veda)****COURSE CODE : SKT- SC-302-A****द्वादशं पत्रम् : ऋक्संहिता यजुस्संहिता च****Paper-XII : Riksamhita Yajussamhita Cha**

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80**आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20****समयः 3 होराः (3 Hours)****घटकम्—1 :** निम्नसूक्तानां पारम्परिक—पाश्चात्यभाष्यकारानुसारेण गहनमध्ययनम् (संस्कृतमाध्यमेन)—ऋग्वेदः — अग्निः (1-19), सूर्यः (1-115), ब्रह्मणस्पतिः (2.23), मित्रः (3.59),
उषाः (3.61), पर्जन्यः (5.83)।**16 अङ्काः****घटकम्—2 :** निम्नसूक्तानां पारम्परिक—पाश्चात्यभाष्यकारानुसारेण गहनमध्ययनम् —ऋग्वेदः— पूषन् (6.53), वास्तोष्पतिः (7.54), सरस्वती (7.95), मण्डूकः (7.103),
अक्षः (10.34), ज्ञानम् (10.71)।**16 अङ्काः****घटकम्—3 :** निम्नलिखितस्याध्यायद्वयस्य उच्चमहीधरभाष्यसहितं गहनमध्ययनम् —

यजुर्वेदः (माध्यन्दिन— वाजसनेयि), अध्यायः 31-32 (सम्पूर्णम्)

16 अङ्काः**घटकम्—4 :** निम्नलिखितस्याध्यायस्य उच्चमहीधरभाष्यसहितं गहनमध्ययनम् —

यजुर्वेदः (माध्यन्दिन—वाजसनेयि), अध्यायः 33 (1-50 मन्त्रपर्यन्तम्)।

16 अङ्काः**टिप्पण्यः :-**

(क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) प्रथमघटकाश्रितः द्वितीयः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।

3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति—

- I. प्रथमः प्रश्नः —अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4X4=16अङ्काः)
- II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः) —पारम्परिक—पाश्चात्यभाष्यकारानुसारेण मन्त्रद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टसूक्तेभ्यः मन्त्रत्रयं प्रदास्यते। (2x5=10 अङ्काः)
- III. तृतीयः प्रश्नः (प्रथमद्वितीयघटकाश्रितः) —प्रथमद्वितीयघटकयोः निर्दिष्टसूक्तसम्बद्धं वैदिकदेवविषयकम् एकम् आलोचनात्मकं प्रश्नं समाधातुं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (6 अङ्काः)
- IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः) —उव्वटमहीधरभाष्यानुसारेण मन्त्रद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टाध्यायद्वयात् मन्त्रत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16 अङ्काः)
- V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः) — उव्वटमहीधरभाष्यानुसारेण मन्त्रद्वयस्य विशदव्याख्यायै यथानिर्दिष्टाध्यायात् मन्त्रत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16 अङ्काः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. सायणकृतम् ऋग्वेदभाष्यम्।
2. ऋग्वेद का सुबोध भाष्य, पं. श्रीपाद दामोदर सातवलेकर, पारडी।
3. वैदिक व्याख्याविवेचन, डॉ. राम गोपाल, नैशनल पब्लिशिंग हाउस, नई दिल्ली।
4. Vedic Reader for Students, A.A. Macdonell.
5. Hymns from the Rgveda, Peterson, B.O.R.I., Pune, 1938.
6. Hymns of the Rgveda, Ralph T.M. Griffith, Chowkhamba, Varanasi, 1963.
7. उव्वटमहीधरकृत शुक्लयजुर्वेदभाष्य, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।
8. यजुर्वेदभाष्य, स्वामी दयानन्दसरस्वती, सम्पा. ब्रह्मदत्त जिज्ञासु, रामलाल कपूर ट्रस्ट, सोनीपत (हरियाणा)
9. वेद—व्याख्या की दिशाएँ, डॉ. ब्रजबिहारी चौबे, कात्यायन वैदिक साहित्य प्रकाशन, होशियारपुर, पंजाब, 2006
10. वेदभाष्यकारों की वेदार्थ प्रक्रियाएँ, डॉ० रामनाथ वेदालंकार।
11. वैदिक देवशास्त्र, अनुवादक सूर्यकान्त।
12. वैदिक देवता : उद्भव और विकास (भाग 1-2), गयाचरण त्रिपाठी, भारतीय विद्या प्रकाशन, दिल्ली।

COURSE CODE : SKT- SC-303-A

त्रयोदशं पत्रम् : ब्राह्मणसाहित्यम्

Paper- XIII : Brahmanasahityam

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

घटकम्-1 : निर्दिष्टग्रन्थस्य पारम्परिकभाष्यानुसारेण अध्ययनम् (संस्कृतमाध्यमेन)—

ऐतरेयब्राह्मणम्, अध्यायः 34

16 अङ्काः

घटकम्-2 : निर्दिष्टग्रन्थस्य पारम्परिकभाष्यानुसारेण अध्ययनम् -

ऐतरेय-ब्राह्मणम्, अध्यायः 35

16 अङ्काः

घटकम्-3 : निर्दिष्टग्रन्थस्य पारम्परिकभाष्यानुसारेण अध्ययनम् -

शतपथ-ब्राह्मणम्, काण्डः 5 (चरकसौत्रामणी)।

16 अङ्काः

घटकम्-4 : निर्दिष्टग्रन्थस्य पारम्परिकभाष्यानुसारेण अध्ययनम् -

शतपथ-ब्राह्मणम्, काण्डः 1, अध्यायः 8, ब्राह्मणम् 1-2(मनु-मत्स्याख्यानम्)। 16 अङ्काः

टिप्पण्यः :-

(क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) प्रथमघटकाश्रितः द्वितीयः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्गहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति—
 - I. प्रथमः प्रश्नः —अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
 - II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः) —पारम्परिकया रीत्या प्रकरणद्वयं संस्कृतमाध्यमेन व्याख्यातुं निर्दिष्टाध्यायात् प्रकरणत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अङ्काः)
 - III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः) —(क) पारम्परिकया रीत्या प्रकरणद्वयं व्याख्यातुं निर्दिष्टाध्यायात् प्रकरणत्रयं प्रदास्यते। (2x5=10अङ्काः)
(ख) निर्दिष्टाध्यायगतविषयसम्बद्धम् एकम् आलोचनात्मकं प्रश्नं समाधातुं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (6 अङ्काः)
 - IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः) —पारम्परिकया रीत्या प्रकरणद्वयं विशदेन व्याख्यातुं निर्दिष्टांशात् प्रकरणत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अङ्काः)
 - V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः) —(क) पारम्परिकया रीत्या प्रकरणद्वयं व्याख्यातुं निर्दिष्टांशात् प्रकरणत्रयं प्रदास्यते। (2x5=10अङ्काः)
(ख) यथानिर्दिष्टपाठ्यांशविषयसम्बद्धम् एकम् आलोचनात्मकं प्रश्नं समाधातुं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (6अङ्काः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. ऐतरेय-ब्राह्मणम् (सायणभाष्य एवं सरल हिन्दी व्याख्या), सम्पा. डॉ. सुधाकर मालवीय, तारा प्रिंटिंग वर्क्स, वाराणसी।
2. Martin Haug, The Aitareya Brāhmaṇa of the R̥gveda, Bhartiya Publishing House, 1976.
3. ऐतरेयालोचनम्, सत्यव्रत सामश्रमी।
4. ए० वी० कीथ, द ऋग्वैदिक ब्राह्मणाज्।
5. शतपथ-ब्राह्मण, सम्पा. गंगाप्रसाद उपाध्याय (भाग 1 तथा 3)।
6. शतपथ-ब्राह्मण (सायणभाष्य), नाग प्रकाशन, दिल्ली।
7. शतपथ-ब्राह्मणम्, Eng. Tr. जे० इगलिंग (भाग 1-5)।
8. शतपथ-ब्राह्मण : एक सांस्कृतिक अध्ययन, उर्मिला देवी शर्मा, मेहरचन्द लछमनदास पब्लिकेशन्स, नई दिल्ली।

COURSE CODE : SKT- SC-304-A**चतुर्दशं पत्रम् : कल्पसाहित्यम्****Paper- XIV : Kalpasahityam**

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

- घटकम्-1 : निम्नलिखितश्रौतसूत्रस्य कर्कभाष्यानुसारेण विशदम् अध्ययनम् (संस्कृतमाध्यमेन)-
कात्यायनश्रौतसूत्रम् - अध्यायः 2, कण्डिका 1-4 (दर्शपौर्णमासः)। 16 अङ्काः
- घटकम्-2 : निम्नलिखितश्रौतसूत्रस्य कर्कभाष्यानुसारेण विशदम् अध्ययनम् -
कात्यायनश्रौतसूत्रम्, अध्यायः 2, कण्डिका 5-8 (दर्शपौर्णमासः) । 16 अङ्काः
- घटकम्-3 : निम्नगृह्यसूत्रस्य हरिहर-गदाधर-कर्क-भाष्यानुसारेण अध्ययनम् -
पारस्करगृह्यसूत्रम्, प्रथमः काण्डः। 16 अङ्काः
- घटकम्-4 : निम्नशुल्बसूत्रस्य विशदम् अध्ययनम् -
कात्यायनशुल्बसूत्रम्, प्रथमः अध्यायः। 16 अङ्काः

टिप्पण्यः :-

- (क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः
(4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः
प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।
- (ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।
- (ग) प्रथमघटकाश्रितः द्वितीयः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः
संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति-
 - I. प्रथमः प्रश्नः -अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
 - II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः) -कर्कभाष्यानुसारेण सूत्रचतुष्टयं संस्कृतमाध्यमेन व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टाध्यायात् षट् सूत्राणि प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
 - III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः) -कर्कभाष्यानुसारेण सूत्रचतुष्टयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टाध्यायात् षट् सूत्राणि प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
 - IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः) -(क) निर्दिष्टभाष्यकारानुसारेण सूत्रचतुष्टयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टकाण्डात् षट् सूत्राणि प्रदास्यन्ते। (4x3=12अङ्काः)

(ख) यथानिर्दिष्टकाण्डगतं संस्कारमेकमाश्रित्य टिप्पणीं लिखितुं संस्कारद्वयं प्रदास्यते।
(4अंकाः)

V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः) –सूत्रद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टाध्यायात् सूत्रत्रयं प्रदास्यते।

अथवा

प्रतिपाद्यवस्तुविषयकम् एकं विवरणात्मकं प्रश्नं समाधातुं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (16अंकाः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. कात्यायन-श्रौतसूत्रम्, विद्याधरशर्मा-कृत सरलावृत्ति, अच्युत ग्रन्थमाला, वाराणसी।
2. कात्यायनश्रौतसूत्रम् (भाग 1-2), नित्यानन्द पन्त और गोपालशास्त्री नेने, चौखम्बा संस्कृत सीरीज, वाराणसी।
3. कात्यायन-श्रौतसूत्रम्, कर्कभाष्य, डॉ० ए० बेवर, चौखम्बा संस्कृत सीरीज, वाराणसी, 1972
4. कात्यायनश्रौतसूत्रम् (कर्कभाष्यसहितम्), प्रथम भाग, श्री लाल बहादुर शास्त्री केन्द्रीय संस्कृत विद्यापीठ, दिल्ली, 1982-85
5. पारस्करगृह्यसूत्र, अनुवादक डॉ० सुधाकर मालवीय, तारा प्रिंटिंग वर्क्स, वाराणसी।
6. पारस्करगृह्यसूत्र, खेमराज श्रीकृष्णदास, बाम्बे।
7. पारस्करगृह्यसूत्र (हरिहरगदाधर-भाष्य), सम्पा० डॉ० जगदीशचन्द्र, चौखम्बा संस्कृत सीरीज, वाराणसी।
8. पारस्करगृह्यसूत्र (हरिहरभाष्यसहित), डॉ० हरिदत्त शास्त्री, भारतीय विद्या प्रकाशन, दिल्ली।
9. कातीयशुल्बसूत्र, विद्याधरगौड़-कृत सरलावृत्ति, अच्युत ग्रन्थमाला, वाराणसी।
10. कातीयशुल्बसूत्र, कर्क-महीधर-वृत्ति-सहित, चौखम्बा, वाराणसी।
11. कात्यायनशुल्बसूत्रम् (सोपपत्तिकं पर्यालोचनम्), डॉ० रमेशचन्द्र दाश शर्मा, नाग प्रकाशन, दिल्ली, 1994
12. पारस्करगृह्यसूत्र, व्याख्याकार, डॉ० वेदपाल, सत्यार्थप्रकाशन न्यास, कुरुक्षेत्र, 2008

★★★

COURSE CODE : SKT- SC-305-A

पञ्चदशं पत्रम् : ऋक्प्रातिशाख्यं छन्दांसि च

Paper- XV : Rikpratishakhyam Chhandansi Cha

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

घटकम्-1 : सूत्राणां सोदाहरणं विशदव्याख्यानम् (संस्कृतमाध्यमेन)-

शौनकः, ऋक्प्रातिशाख्यम् - पटलम् 1

16 अङ्काः

घटकम्-2 : सूत्राणां सोदाहरणं विशदव्याख्यानम्-

शौनकः, ऋक्प्रातिशाख्यम् - पटलम् 2-3

16 अङ्काः

घटकम्-3 : सूत्राणां सोदाहरणं विशदं व्याख्यानम् -

शौनकः, ऋक्प्रातिशाख्यम् - पटलम् 4

16 अङ्काः

घटकम्-4 : वैदिकछन्दासां ज्ञानम् - प्रमुखवैदिकछन्दांसि (ऋक्प्रातिशाख्यानुसारेण)।

16 अङ्काः

टिप्पण्यः :-

- (क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।
- (ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।
- (ग) प्रथमघटकाश्रितः द्वितीयः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्गहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति—
 - I. प्रथमः प्रश्नः –अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
 - II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः) –सूत्रचतुष्टयं सोदाहरणं संस्कृतमाध्यमेन व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टपटलात् षट् सूत्राणि प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
 - III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः) –सोदाहरणं सूत्रचतुष्टयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टपटलाभ्यां षट् सूत्राणि प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
 - IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः) –सोदाहरणं सूत्रचतुष्टयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टपटलात् षट् सूत्राणि प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
 - V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः) –द्वयोश्छन्दसोः सलक्षणं सोदाहरणं व्याख्यानाय छन्दश्चतुष्टयं प्रदास्यते। (2x8=16अङ्काः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. ऋक्प्रातिशाख्यम्, सम्पा० तथा अनुवादक मंगलदेव शास्त्री, चौखम्बा, वाराणसी।
2. ऋक्प्रातिशाख्यम्, (उल्लट-भाष्यसहितम्) सम्पा०, अनु० वीरेन्द्रकुमार वर्मा, चौखम्बा संस्कृत प्रतिष्ठान, दिल्ली, 1992
3. ऋग्वेदप्रातिशाख्यम् – डॉ० ब्रजबिहारी चौबे (पटल 1-4), भारतीय विद्या प्रकाशन, दिल्ली।
4. ऋग्वेदप्रातिशाख्य : एक परिशीलन, डॉ० वीरेन्द्र कुमार वर्मा, काशी हिन्दू विश्वविद्यालय, वाराणसी, 1972
5. वैदिक छन्दोमीमांसा, पं० युधिष्ठिर मीमांसक, रामलाल कपूर ट्रस्ट, रेवली, सोनीपत।
6. छन्दःशास्त्रम्, पिंगल, हलायुधभट्टकृत मृतसंजीवनी व्याख्या एवं वृत्तिसहित, चौखम्बा ओरियण्टलिया, वाराणसी, 1986

Option (II)**वर्ग: 'ख' व्याकरणम्
Group-B (Grammar)****COURSE CODE : SKT- SC-302-B****द्वादशं पत्रम् : व्याकरणपरम्परा (1)****Paper- XII : Vyakaranaparampara (1)**

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80**आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20****समयः 3 होराः (3 Hours)****घटकम्-1:** शाकटायनः, आपिशलिः, काशकृत्स्नः, व्याडिः, पाणिनिः, कात्यायनः, पतञ्जलिः।**16 अङ्काः****घटकम्-2:** जयादित्यः (काशिकाकारः), वामनः (काशिकाकारः), जिनेन्द्रबुद्धिः (न्यासकारः),
हरदत्तः (पदमञ्जरीकारः), रामचन्द्रः (प्रक्रियाकौमुदीकारः), भट्टोजिदीक्षितः (सिद्धान्तकौमुदीकारः),
वरदराजः (मध्य- / लघु-सिद्धान्तकौमुदीकारः)।**16 अङ्काः****घटकम्-3:** पाणिनिः, अष्टाध्यायी-प्रथमोऽध्यायः, प्रथमः पादः।

अश्वेलिखितसंज्ञाविधायकसूत्राणां काशिकादिशा संस्कृतमाध्यमेन सोदाहरणं व्याख्या—

वृद्धिः (1.1.1), गुणः (1.1.2), संयोगः (1.1.7), अनुनासिकः (1.1.8),

सवर्णम् (1.1.9), प्रगृह्यम् (1.1.11), घु (1.1.20), घ (1.1.22)।

16 अङ्काः**घटकम्-4:** भट्टोजिदीक्षितः, वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (उत्तरार्द्धम्)ः—

उणादिप्रकरणम्, प्रथमः पादः (सोदाहरणं सूत्रव्याख्या)

16 अङ्काः**टिप्पण्यः**

(क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4)

विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः

प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) तृतीयघटकाश्रितः चतुर्थः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्गहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः

संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।

2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।

3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति—

- I. प्रथमः प्रश्नः —अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
- II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः) —कस्यचिद् एकस्य वैयाकरणस्य जीवनपरिचयम्, रचनाः, संस्कृतव्याकरणशास्त्रे तस्य योगदानं च अधिकृत्य लिखितुं वैयाकरणद्वयसम्बद्धौ वैकल्पिकौ प्रश्नौ प्रदास्येते। (16अङ्काः)
- III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः) —कस्यचिद् एकस्य वैयाकरणस्य जीवनपरिचयम्, रचनाः, संस्कृतव्याकरणशास्त्रे तस्य योगदानं च अधिकृत्य लिखितुं वैयाकरणद्वयसम्बद्धौ वैकल्पिकौ प्रश्नौ प्रदास्येते। (16अङ्काः)
- IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः) —यथानिर्दिष्टसंज्ञाविधायकसूत्रचतुष्टयं सोदाहरणं संस्कृतमाध्यमेन व्याख्यातुं षट् सूत्राणि प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
- V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः) —पाठ्यक्रमसम्बद्धं सूत्रचतुष्टयं सोदाहरणं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् षट् सूत्राणि प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. संस्कृत-व्याकरणशास्त्र का इतिहास (भाग 1-2), युधिष्ठिर मीमांसक, रामलाल कपूर ट्रस्ट, रेवली, सोनीपत।
2. संस्कृत व्याकरण का उद्भव और विकास, सत्यकाम वर्मा, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।
3. संस्कृतव्याकरणदर्शन, रामसुरेश त्रिपाठी, राजकमल प्रकाशन, दिल्ली, 1972
4. पाणिनीय व्याकरण का अनुशीलन, रामशंकर भट्टाचार्य, इण्डोलोजिकल हाउस, वाराणसी, 1966
5. व्याकरणशास्त्रेतिहासः, वी० त्रिपाठी।
6. Belvalkar, Shripada Krishna, An Account of the Different Existing Systems of Sanskrit Grammar, Bharatiya Vidya Prakashan, Varanasi.
7. George Cardona, Pāṇini : A Survey of Research, Motilal Banarsidass, Delhi.
8. Hartmut Scharfe, Wiesbaden; A History of Grammatical Literature, Otto Harrassowitz, 1977.
9. काशिकावृत्ति (न्यास-पदमञ्जरी-सहित), सम्पा० एवं हिन्दी टीकाकार- डॉ० जयशंकरलाल त्रिपाठी एवं सुधाकर मालवीय, तारा पब्लिकेशन, वाराणसी।
10. काशिका, हिन्दीटीकाकार- श्रीनारायण मिश्र।
11. अष्टाध्यायी (भाष्य) प्रथमावृत्ति (प्रथम भाग), पं० ब्रह्मदत्त जिज्ञासु, रामलाल कपूर ट्रस्ट, रेवली (सोनीपत)।
12. अष्टाध्यायी-काशिका (प्रथमाध्यायः), वेदपाल विद्याभास्कर, साहित्य भण्डार, मेरठ, 1985
13. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (उत्तरार्द्ध), भट्टोजिदीक्षित, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।
14. उणादिकोषः, स्वामी दयानन्द, सम्पा० युधिष्ठिर मीमांसक।
15. पाणिनीयशिक्षा, व्याख्याकार- श्रीनारायण मिश्र, गोकुलदास संस्कृत ग्रन्थमाला।
16. Pāṇinīyaśikṣā, Ed. & Tr. by M.M. Ghosh, Delhi, 1986.

★ ★ ★

COURSE CODE : SKT- SC-303-B**त्रयोदशं पत्रम् : व्याकरणदर्शनम् (1)****Paper-XIII : Vyakaranadarshanam (1)**

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

घटकम्—1: पतञ्जलिः, महाभाष्यम्, प्रथमम् आह्निकम् (पस्पशाह्निकम्) (संस्कृतमाध्यमेन)।

16 अङ्काः

घटकम्—2: भर्तृहरिः, वाक्यपदीयम् —ब्रह्मकाण्डम्, कारिकाः 1-73

16 अङ्काः

घटकम्—3: नागेशभट्टः, वैयाकरणसिद्धान्तपरमलघुमञ्जूषा— शक्तिनिरूपणम्, लक्षणानिरूपणम्।

16 अङ्काः

घटकम्—4: वैयाकरणसिद्धान्तपरमलघुमञ्जूषा —धात्वर्थनिर्णयः।

16 अङ्काः

टिप्पण्यः

(क) प्रश्नपत्रे सप्त (7) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4)

विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः

प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) प्रथमघटकाश्रितौ द्वितीयतृतीयौ प्रश्नौ संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयौ अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।

2. प्रश्नपत्रे सप्त (7) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।

3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति—

I. प्रथमः प्रश्नः —अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4)

विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते।

(4x4=16अङ्काः)

II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः) —सप्रसङ्गं वार्तिकद्वयं संस्कृतमाध्यमेन व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् वार्तिकत्रयं प्रदास्यते।

(2x4=8अङ्काः)

III. तृतीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः) —यथानिर्दिष्टग्रन्थम् आश्रित्य एकं समीक्षात्मकं प्रश्नं संस्कृतमाध्यमेन समाधातुं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते।

(8अङ्काः)

IV. चतुर्थः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः) —सप्रसङ्गं कारिकाद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकात्रयं प्रदास्यते।

(2x4=8अङ्काः)

V. पञ्चमः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः) —यथानिर्दिष्टग्रन्थम् आश्रित्य एकं समीक्षात्मकं प्रश्नं समाधातुं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते।

(8अङ्काः)

VI. षष्ठः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः) —सप्रसङ्गम् अवतरणद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् अवतरणत्रयं प्रदास्यते।

अथवा

यथानिर्दिष्टग्रन्थम् आश्रित्य एकं समीक्षात्मकं प्रश्नं समाधातुं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते।

(16अङ्काः)

VII. सप्तमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः) —सप्रसङ्गम् अवतरणद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् अवतरणत्रयं प्रदास्यते।

अथवा

यथानिर्दिष्टग्रन्थम् आश्रित्य एकं समीक्षात्मकं प्रश्नं समाधातुं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते।

(16अङ्काः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. व्याकरणमहाभाष्यम् (भाग-1), सम्पा. वेदव्रत, हरियाणा साहित्य संस्थान, गुरुकुल झज्जर, 1962
2. महाभाष्यम् (प्रथमो भागः), व्याख्या. युधिष्ठिर मीमांसक, रामलाल कपूर ट्रस्ट, रेवली, सोनीपत।
3. व्याकरणमहाभाष्य (कैयट-कृत 'प्रदीप' तथा नागेश-कृत 'उद्द्योत' सहित, भाग-1), सम्पा. आर. के. शास्त्री तथा डी. कुदाल, वाराणसी, 1987
4. व्याकरणमहाभाष्यम् (आह्निक 1-5), व्याख्या. तथा सम्पा. मथुराप्रसाद मिश्र, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी।
5. व्याकरणमहाभाष्य (आह्निक 1-2), संस्कृत व्याख्याकार माधव शास्त्री भाण्डारी, हिन्दी व्याख्या. वेदप्रकाश विद्यावाचस्पति, मेहरचन्द लछमनदास पब्लिकेशन्स, दिल्ली।
6. पातञ्जल महाभाष्य में प्रत्याख्यात सूत्र : एक समीक्षात्मक अध्ययन, भीमसिंह वेदालंकार, निर्मल बुक एजेन्सी, कुरुक्षेत्र, 1987
7. पातञ्जल महाभाष्य में अपूर्व कल्पनाएँ, भीमसिंह वेदालंकार, परिमल प्रकाशन, दिल्ली, 1988
8. व्याकरणशास्त्रीय लोकन्यायरत्नाकर, भीमसिंह वेदालंकार, पेनमैन पब्लिशर्स, दिल्ली, 2001
9. संस्कृतव्याकरणदर्शन, भीमसिंह वेदालंकार, विद्यानिधि शोध संस्थान, शीला कॉलोनी, कुरुक्षेत्र, 2006
10. व्याकरणमहाभाष्य : विद्यानिधि हिन्दी व्याख्या, भीमसिंह वेदालंकार, विद्यानिधि शोध संस्थान, शीला कॉलोनी, कुरुक्षेत्र, 2004
11. वाक्यपदीयम् (ब्रह्मकाण्डम्), हिन्दी व्याख्या. रामगोविन्द शुक्ल, काशी संस्कृत ग्रन्थमाला।
12. वाक्यपदीयम् (ब्रह्मकाण्डम्), व्याख्या. वामदेवाचार्य, कृष्णदास अकादमी, वाराणसी।
13. वाक्यपदीयम् (ब्रह्मकाण्डम्), हिन्दी व्याख्या. शिवशंकर अवस्थी, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी, 1990
14. भाषातत्त्व और वाक्यपदीय, सत्यकाम वर्मा, भारतीय प्रकाशन, दिल्ली, 1983
15. Vākyapadīya of Bhartrhari, Ed. K.A.S. Iyer, Delhi, 1964.
16. Vākyapadīya of Bhartrhari (with the Comms : Vṛtti & Paddhati), Ed. K.A.S. Iyer, Pune, 1995.
17. परमलघुमञ्जूषा, संस्कृत व्याख्याकार पं. कालिकाप्रसाद शुक्ल, बडौदा, 1961
18. वैयाकरणसिद्धान्तपरमलघुमञ्जूषा, व्याख्याकार तथा सम्पा. डॉ. कपिलदेव शास्त्री, कुरुक्षेत्र विश्वविद्यालय प्रकाशन, कुरुक्षेत्र, 1975
19. परमलघुमञ्जूषा, सम्पा. जे. एल. त्रिपाठी, वाराणसी, 1985
20. परमलघुमञ्जूषा (टिप्पणीसहित), सम्पा. अलखदेव शर्मा, वाराणसी, 1981
21. P.C. Chakravarti, The Philosophy of Sanskrit Grammar, Kolkata.
22. Gaurinath Shastri, The Philosophy of Word and Meaning, Kolkata.
23. Gaurinath Shastri, A Study in the Dialectics of Sphoṭa, Motilal Banarsidass, Delhi, 1980.
24. व्याकरणदर्शनभूमिका, रामाज्ञा पाण्डेय, सम्पूर्णानन्द संस्कृत विश्वविद्यालय, वाराणसी।
25. व्याकरण की दार्शनिक भूमिका, सत्यकाम वर्मा, मुंशीराम मनोहरलाल, दिल्ली, 1971

COURSE CODE : SKT- SC-304-B**चतुर्दश पत्रम् : व्याकरणप्रक्रिया (1)****Paper-XIV : Vyakaranaprakriya (1)**

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

- घटकम्-1:** भट्टोजिदीक्षितः, वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (पूर्वार्द्धम्) (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनीसहिता):- 16 अङ्काः
अजन्तपुंलिङ्गप्रकरणाद् आरभ्य अजन्तनपुंसकलिङ्गप्रकरणं यावत्-
सोदाहरणं सूत्र-वार्तिक-व्याख्या; सूत्र/वार्तिक-उल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिश्च।
- घटकम्-2:** वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (पूर्वार्द्धम्) (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनीसहिता):- 16 अङ्काः
स्त्रीप्रत्ययप्रकरणम्- (क) संस्कृतमाध्यमेन सोदाहरणं सूत्र-वार्तिक-व्याख्या;
(ख) सूत्र/वार्तिक-उल्लेखपूर्वकं स्त्रीप्रत्ययस्य संस्कृतमाध्यमेन प्रतिपादनं च।
- घटकम्-3:** वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (पूर्वार्द्धम्) (बालमनोरमा- तत्त्वबोधिनीसहिता):- 16 अङ्काः
समासः - अव्ययीभावसमासप्रकरणम्, तत्पुरुषसमासप्रकरणम्-
सोदाहरणं सूत्र-वार्तिक-व्याख्या; सूत्र/वार्तिक-उल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिश्च।
- घटकम्-4:** वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (पूर्वार्द्धम्) (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनीसहिता):- 16 अङ्काः
तद्धितेष्वपत्याधिकारप्रकरणे 'समर्थानां प्रथमाद् वा' (सूत्रसंख्या 1072) इति
सूत्राद् आरभ्य 'क्षुद्राभ्यो वा' (सूत्रसंख्या 1137) इति सूत्रं यावत्-
सोदाहरणं सूत्र-वार्तिक-व्याख्या; सूत्र/वार्तिक-उल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिश्च।

टिप्पण्यः

- (क) प्रश्नपत्रे नव (9) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।
- (ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।
- (ग) द्वितीयघटकाश्रितौ चतुर्थपञ्चमौ प्रश्नौ संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयौ अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

- प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
- प्रश्नपत्रे नव (9) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
- प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति-
 - प्रथमः प्रश्नः -अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
 - द्वितीयः प्रश्नः -प्रथमघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धं सूत्रद्वयं सोदाहरणं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रत्रयं प्रदास्यते। (2x4=8अङ्काः)

- III. तृतीयः प्रश्नः -प्रथमघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धस्य पदद्वयस्य प्रमुखसूत्रोल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिप्रक्रियां लिखितुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् पदत्रयं प्रदास्यते। (2x4=8अंकाः)
- IV. चतुर्थः प्रश्नः -द्वितीयघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धं सूत्रद्वयं संस्कृतमाध्यमेन सोदाहरणं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रत्रयं प्रदास्यते। (2x4=8अंकाः)
- V. पञ्चमः प्रश्नः -द्वितीयघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धस्य पदद्वयस्य सूत्र/वार्तिक-उल्लेखपूर्वकं स्त्रीप्रत्ययस्य संस्कृतमाध्यमेन प्रतिपादनाय यथानिर्दिष्टग्रन्थात् पदत्रयं प्रदास्यते। (2x4=8अंकाः)
- VI. षष्ठः प्रश्नः -तृतीयघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धं सूत्रद्वयं सोदाहरणं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रत्रयं प्रदास्यते। (2x4=8अंकाः)
- VII. सप्तमः प्रश्नः -तृतीयघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धस्य पदद्वयस्य प्रमुखसूत्रोल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिप्रक्रियां लिखितुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् पदत्रयं प्रदास्यते। (2x4=8अंकाः)
- VIII. अष्टमः प्रश्नः -चतुर्थघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धं सूत्रद्वयं सोदाहरणं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रत्रयं प्रदास्यते। (2x4=8अंकाः)
- IX. नवमः प्रश्नः -चतुर्थघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धस्य पदद्वयस्य प्रमुखसूत्रोल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिप्रक्रियां लिखितुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् पदत्रयं प्रदास्यते। (2x4=8अंकाः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनी-सहिता) (पूर्वार्द्धम्), भट्टोजिदीक्षित, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।
2. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (भाग 1-2), व्याख्या. गोपालदत्त पाण्डेय, चौखम्बा सुरभारती, वाराणसी।
3. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (समासप्रकरणम्), व्याख्या. आचार्य जगदीश शास्त्री तथा मधुबाला शर्मा, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।
4. Siddhāntakaumudī, (Vol. I), Eng. Tr. S.C. Vasu, Motilal Banarsidass, Delhi.

COURSE CODE : SKT- SC-305-B**पञ्चदशं पत्रम् : व्याकरणप्रक्रिया (2)****Paper- XV : Vyakaranaprakriya (2)**

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

- घटकम्-1:** भट्टोजिदीक्षितः, वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (उत्तरार्द्धम्) (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनीसहिता):- 16 अङ्काः
 (क) अधःपरिगणितधातुसम्बद्धानां सूत्राणां वार्तिकानां च संस्कृतमाध्यमेन सोदाहरणं व्याख्या।
 (ख) प्रमुख-सूत्र/वार्तिक-उल्लेखपूर्वकं संस्कृतमाध्यमेन रूपसिद्धिः।
 तिङन्ते भ्वादिप्रकरणम्- भू (1), एध (2), व्रज (253), कमु (443), जि (561), वृत् (758)।
- घटकम्-2:** वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (उत्तरार्द्धम्) (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनीसहिता):- 16 अङ्काः
 अधःपरिगणितधातुसम्बद्धानां रूपाणां प्रमुख-सूत्र/वार्तिक-उल्लेखपूर्वकं सिद्धिः :-
 तिङन्ते भ्वादिप्रकरणम्- हृञ् (899), णीञ् (901), गै (917), पा (925), घ्रा (926), ष्टा (928), दाण् (930), डुलभष् (975), गम्ल् (982), दृशिर् (988), डुपचष् (996), यज (1002), वस (1005), वद (1009)।
- घटकम्-3:** वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (उत्तरार्द्धम्) (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनीसहिता):- 16 अङ्काः
 अधःपरिगणितधातुसम्बद्धानां रूपाणां प्रमुख-सूत्र/वार्तिक-उल्लेखपूर्वकं सिद्धिः :-
 (i) तिङन्ते अदादिप्रकरणम्- दुह (1014), आस (1021), शीङ् (1032), इण् (1045)।
 (ii) जुहोत्यादिप्रकरणम्- ओहाक् (1090), डुधाञ् (1092)।
- घटकम्-4:** वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (उत्तरार्द्धम्) (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनीसहिता):- 16 अङ्काः
 अधोनिर्दिष्टप्रकरणान्तर्गतानां (क) सूत्राणां वार्तिकानां च सोदाहरणं व्याख्या।
 (ख) पदानां प्रमुख-सूत्र/वार्तिक-उल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिः -
 तिङन्ते- (i) णिच्प्रकरणम्। (ii) सन्प्रकरणम्।

टिप्पण्यः

- (क) प्रश्नपत्रे सप्त (7) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।
- (ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।
- (ग) प्रथमघटकाश्रितौ द्वितीयतृतीयौ प्रश्नौ संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयौ अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे सप्त (7) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति—
 - I. प्रथमः प्रश्नः —अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
 - II. द्वितीयः प्रश्नः —प्रथमघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धं सूत्रद्वयं संस्कृतमाध्यमेन सोदाहरणं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रत्रयं प्रदास्यते। (2x4=8अङ्काः)
 - III. तृतीयः प्रश्नः —प्रथमघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धस्य पदद्वयस्य संस्कृतमाध्यमेन प्रमुख-सूत्र/वार्तिक-उल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिप्रक्रियां लिखितुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् पदत्रयं प्रदास्यते। (2x4=8अङ्काः)
 - IV. चतुर्थः प्रश्नः —द्वितीयघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धस्य पदचतुष्टयस्य प्रमुख-सूत्र/वार्तिक-उल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिप्रक्रियां लिखितुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् षट् पदानि प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
 - V. पञ्चमः प्रश्नः —तृतीयघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धस्य पदचतुष्टयस्य प्रमुख-सूत्र/वार्तिक-उल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिप्रक्रियां लिखितुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् षट् पदानि प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
 - VI. षष्ठः प्रश्नः —चतुर्थघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धं सूत्र/वार्तिक-द्वयं सोदाहरणं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्र/वार्तिकत्रयं प्रदास्यते। (2x4=8अङ्काः)
 - VII. सप्तमः प्रश्नः —चतुर्थघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धस्य पदद्वयस्य प्रमुख-सूत्र/वार्तिक-उल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिप्रक्रियां लिखितुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् पदत्रयं प्रदास्यते। (2x4=8अङ्काः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (उत्तरार्द्धम्), भट्टोजिदीक्षित, (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनी-सहिता) मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।
2. आख्यातिकः, स्वामी दयानन्द, वैदिक यन्त्रालय, अजमेर।
3. Siddhāntakaumudī, (Vol. 2), Eng. Tr. S.C. Vasu, Motilal Banarsidass, Delhi.

★★★

Option (III)**वर्ग: 'ग' भारतीयदर्शनम्
Group-C (Indian Philosophy)****COURSE CODE : SKT- SC-302-C****द्वादशं पत्रम् : न्यायदर्शनम्****Paper- XII : Nyayadarshanam**

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80**आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20****समयः 3 होराः (3 Hours)**

- घटकम्-1** : विश्वनाथन्यायपञ्चाननः, भाषापरिच्छेदः मुक्तावलीसहितः, प्रत्यक्षखण्डः
(1-65½ कारिकाः) - निबन्धात्मकप्रश्नः। **16 अङ्काः**
- घटकम्-2** : भाषापरिच्छेदः मुक्तावलीसहितः, प्रत्यक्षखण्डः
(1-65½ कारिकाः) - सप्रसङ्ग-मूलकारिकाव्याख्या। **16 अङ्काः**
- घटकम्-3** : भाषापरिच्छेदः मुक्तावलीसहितः, प्रत्यक्षखण्डः
(1-65½ कारिकाः) - सप्रसङ्ग-मुक्तावली-पङ्क्ति-व्याख्या। **16 अङ्काः**
- घटकम्-4** : भाषापरिच्छेदः मुक्तावलीसहितः, प्रत्यक्षखण्डः
(1-65½ कारिकाः) - विशदटिप्पण्यात्मकप्रश्नः। **16 अङ्काः**

टिप्पण्यः

- (क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः
(4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधातुं प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः
प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।
- (ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।
- (ग) प्रथमः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः
संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रनिर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।

3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति-

- I. प्रथमः प्रश्नः –अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधातुं प्रदास्यन्ते।
(4x4=16अङ्काः)
- II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः) –यथानिर्दिष्टं ग्रन्थम् आश्रित्य एकं निबन्धं लिखितुं निबन्धद्वयं प्रदास्यते।
(16अङ्काः)
- III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः) –सप्रसङ्गं कारिकाद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकात्रयं प्रदास्यते।
(2x8=16अङ्काः)
- IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः) –सप्रसङ्गं पङ्क्तिद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् पङ्क्तित्रयं प्रदास्यते।
(2x8=16अङ्काः)
- V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः) –यथानिर्दिष्टं ग्रन्थम् आश्रित्य द्वयोः विशदटिप्पणीं लिखितुं बिन्दुत्रयं प्रदास्यते।
(2x8=16अङ्काः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. न्यायसिद्धान्तमुक्तावली, दिनकरी-रामरुद्री-टीकासहिता, चौखम्बा, वाराणसी ।
2. न्यायसिद्धान्तमुक्तावली, व्या. चन्द्रधारी सिंह, भारतीयविद्या प्रकाशन, दिल्ली ।
3. न्यायसिद्धान्तमुक्तावली, प्रत्यक्षखण्डः, व्या. धर्मेन्द्रनाथ शास्त्री, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली ।
4. न्यायसिद्धान्तमुक्तावली, प्रत्यक्षखण्डः, व्या. गजानन शास्त्री मुसलगांवकर, चौखम्बा, वाराणसी ।
5. Bhāṣāpariccheda with Muktaṭvālī, Eng. Tr. & Notes, Swami Madhavananda, Advaita Ashram, Calcutta.

COURSE CODE : SKT- SC-303-C

त्रयोदशं पत्रम् : पूर्वमीमांसादर्शनम्

Paper- XIII : Purvamimamsadarshanam

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

- घटकम्-1 : नारायणद्वयी, मानमेयोदयः (केवलं मेयभागः) – निबन्धात्मकप्रश्नः। 16 अङ्काः
- घटकम्-2 : मानमेयोदयः (केवलं मेयभागः) – सप्रसङ्गमूलकारिकाव्याख्या। 16 अङ्काः
- घटकम्-3 : मानमेयोदयः (केवलं मेयभागः) – सप्रसङ्गगद्यपङ्क्तिव्याख्या। 16 अङ्काः
- घटकम्-4 : मानमेयोदयः (केवलं मेयभागः) – विशदटिप्पण्यात्मकप्रश्नः। 16 अङ्काः

टिप्पण्यः

- (क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधातुं प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।
- (ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।
- (ग) प्रथमः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रनिर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति-
 - I. प्रथमः प्रश्नः -अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधातुं प्रदास्यन्ते।
(4x4=16अङ्काः)
 - II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः) -यथानिर्दिष्टं ग्रन्थम् आश्रित्य एकं निबन्धं लिखितुं निबन्धद्वयं प्रदास्यते।
(16अङ्काः)
 - III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः) -सप्रसङ्गं मूलकारिकाद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकात्रयं प्रदास्यते।
(2x8=16अङ्काः)
 - IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः) -सप्रसङ्गं गद्यपङ्क्तिद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् पङ्क्तित्रयं प्रदास्यते।
(2x8=16अङ्काः)
 - V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः) -यथानिर्दिष्टं ग्रन्थम् आश्रित्य द्वयोः विशदटिप्पणीं लिखितुं बिन्दुत्रयं प्रदास्यते।
(2x8=16अङ्काः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. मानमेयोदयः, नारायणद्वयीप्रणीतः, व्या. स्वामी योगीन्द्रानन्दः, वाराणसी।
2. Mānameyodaya, Eng. Tr. & Comm., Surya Narayan Shastri, Adyar.
3. मीमांसादर्शनविमर्शः, वाचस्पति उपाध्यायः, भारतीयविद्याप्रकाशन, दिल्ली।
4. मीमांसादर्शन का उद्भव और विकास, डॉ. प्रेमा अवस्थी, सुरभारती प्रकाशन, कानपुर।
5. Studies in the Schools of Pūrva Mīmāṃsā, Ganganath Jha.

COURSE CODE : SKT- SC-304-C**चतुर्दशं पत्रम् : चार्वाकदर्शनम् जैनदर्शनम् च****Paper- XIV : Charvakadarshanam Jainadarshanam Cha**

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

घटकम्-1 : माधवाचार्यः, सर्वदर्शनसंग्रहः, चार्वाकदर्शनं जैनदर्शनञ्च
(प्रथम-तृतीयाध्यायौ) - निबन्धात्मकप्रश्नः।

16 अङ्काः

घटकम्-2 : सर्वदर्शनसंग्रहः, चार्वाकदर्शनं जैनदर्शनञ्च (प्रथम-तृतीयाध्यायौ)-
सप्रसङ्गकारिकाव्याख्या।

16 अङ्काः

घटकम्-3 : सर्वदर्शनसंग्रहः, चार्वाकदर्शनं जैनदर्शनञ्च (प्रथम-तृतीयाध्यायौ)-
सप्रसङ्गगद्यपद्युक्तव्याख्या।

16 अङ्काः

घटकम्-4 : सर्वदर्शनसंग्रहः, चार्वाकदर्शनं जैनदर्शनञ्च (प्रथम-तृतीयाध्यायौ)-
विशदटिप्पण्यात्मकः प्रश्नः।

16 अङ्काः

टिप्पण्यः

(क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः
(4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधातुं प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः
प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) प्रथमः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः
संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रनिर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।

2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।

3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति-

I. प्रथमः प्रश्नः - अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः

(4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधातुं प्रदास्यन्ते।

(4x4=16अङ्काः)

II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः) - यथानिर्दिष्टं ग्रन्थम् आश्रित्य एकं निबन्धं लिखितुं निबन्धद्वयं
प्रदास्यते।

(16अङ्काः)

III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः) - सप्रसङ्गं कारिकाद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकात्रयं
प्रदास्यते।

(2x8=16अङ्काः)

IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः) – सप्रसङ्गं गद्यपद्यद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् पद्यत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अङ्काः)

V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः) – यथानिर्दिष्टं ग्रन्थम् आश्रित्य द्वयोः विशदटिप्पणीं लिखितुं बिन्दुत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अङ्काः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. माधवाचार्यकृतः सर्वदर्शनसंग्रहः, संस्कृतटीका, काशीनाथ वासुदेव अभ्यङ्करः, पुणे।
2. सर्वदर्शनसंग्रहः, आनन्दाश्रम, पुणे।
3. सर्वदर्शनसंग्रहः, व्या० उमाशंकर शर्मा ऋषि, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी।
4. Sarvadarśanaśāṅgraha, Eng. Tr. E.B. Lowell and A.E. Gough, Parimal Pub. Delhi.
5. चार्वाकदर्शन की शास्त्रीय समीक्षा, सर्वानन्द पाठक।
6. Lokāyata, D.P. Chattopadhyaya
7. जैनदर्शन, महेन्द्र कुमार शास्त्री, वाराणसी।
8. जैनदर्शन, मनन और मीमांसा, मुनि नथमल, चुरु।
9. जैनदर्शन और प्रमाणशास्त्र-परिशीलन, दरबारी लाल कौठिया।
10. जैन धर्म, कैलाशचन्द्र शास्त्री, मथुरा।

★ ★ ★

COURSE CODE : SKT- SC-305-C

पञ्चदशं पत्रम् : बौद्धदर्शनम्

Paper- XV : Bauddhadarshanam

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

घटकम्-1: माधवाचार्यः, सर्वदर्शनसंग्रहः – बौद्धदर्शनम्, द्वितीयाध्यायः – निबन्धात्मकप्रश्नः। 16 अङ्काः

घटकम्-2: सर्वदर्शनसंग्रहः – बौद्धदर्शनम्, द्वितीयाध्यायः – सप्रसङ्गकारिकाव्याख्या। 16 अङ्काः

घटकम्-3: सर्वदर्शनसंग्रहः – बौद्धदर्शनम्, द्वितीयाध्यायः – सप्रसङ्गगद्यपद्यद्वयव्याख्या। 16 अङ्काः

घटकम्-4: सर्वदर्शनसंग्रहः – बौद्धदर्शनम्, द्वितीयाध्यायः – विशदटिप्पण्यात्मकः प्रश्नः। 16 अङ्काः

टिप्पण्यः

(क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधातुं प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) प्रथमः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधि:

1. प्रश्नपत्रनिर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति-
 - I. प्रथमः प्रश्नः –अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधातुं प्रदास्यन्ते।
(4x4=16अङ्काः)
 - II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः) –यथानिर्दिष्टं ग्रन्थम् आश्रित्य एकं निबन्धं लिखितुं निबन्धद्वयं प्रदास्यते।
(16अङ्काः)
 - III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः) –सप्रसङ्गं कारिकाद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकात्रयं प्रदास्यते।
(2x8=16अङ्काः)
 - IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः) –सप्रसङ्गं गद्यपङ्क्तिद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् पङ्क्तित्रयं प्रदास्यते।
(2x8=16अङ्काः)
 - V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः) –यथानिर्दिष्टं ग्रन्थम् आश्रित्य द्वयोः विशददिप्पणीं लिखितुं बिन्दुत्रयं प्रदास्यते।
(2x8=16अङ्काः)

अनुशासितग्रन्थाः

1. माधवाचार्यकृतः सर्वदर्शनसंग्रहः, संस्कृतटीका, काशीनाथ वासुदेव अभ्यङ्करः, पुणे।
2. सर्वदर्शनसंग्रहः, व्या. उमाशङ्कर शर्मा ऋषि, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी।
3. न्यायबिन्दुटीका, व्या. श्रीनिवासशास्त्री, मेरठ।
4. बौद्धदर्शनमीमांसा, बलदेव उपाध्याय, वाराणसी।
5. बौद्धदर्शन, राहुल सांकृत्यायन ।
6. Buddhist Logic (Vos I & II)], Theodore Stcherbatsky.
7. वाचस्पति मिश्र द्वारा बौद्ध दर्शन का विवेचन, श्रीनिवास शास्त्री, कुरुक्षेत्र।
8. अभिधर्मदेशना : बौद्ध सिद्धान्तों का विवेचन, धर्मचन्द्र जैन, कुरुक्षेत्र।
9. Buddhist Philosophy as Presented in Mīmāṃsāślokavārtika, Vijaya Rani, Parimal Pub., Delhi.

Option (IV)**वर्ग: 'घ' संस्कृतसाहित्यम्
Group-D (Sanskrit Literature)****COURSE CODE : SKT- SC-302-D****द्वादशं पत्रम् : नाट्यसाहित्यम्****Paper- XII : Natyasahityam**

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80**आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20****समयः 3 होराः (3 Hours)**

घटकम्-1	: शूद्रकः, मृच्छकटिकम्- संस्कृतमाध्यमेन श्लोकव्याख्या।	16 अङ्काः
घटकम्-2	: मृच्छकटिकम्- आलोचनात्मकाः प्रश्नाः।	16 अङ्काः
घटकम्-3	: श्रीहर्षः, रत्नावली नाटिका- काव्यसौष्टवनिर्देशपूर्वकं सप्रसङ्गं श्लोकव्याख्या।	16 अङ्काः
घटकम्-4	: रत्नावली नाटिका- आलोचनात्मकाः प्रश्नाः ।	16 अङ्काः

टिप्पण्यः

- (क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः समाधातुं प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।
- (ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।
- (ग) द्वितीयः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रनिर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति-
 - I. प्रथमः प्रश्नः -अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः समाधातुं प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)

- II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)- काव्यसौष्टवनिर्देशपूर्वकं सप्रसङ्गं श्लोकद्वयं संस्कृतमाध्यमेन व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अङ्काः)
- III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)- यथानिर्दिष्टनाटकं नाटककारं च आश्रित्य यथेच्छम् एकं प्रश्नं समाधातुम् आलोचनात्मकं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (16अङ्काः)
- IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)- काव्यसौष्टवनिर्देशपूर्वकं सप्रसङ्गं श्लोकद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अङ्काः)
- V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)- यथानिर्दिष्टनाटिकां नाटिकाकारं च आश्रित्य यथेच्छम् एकम् आलोचनात्मकं प्रश्नं समाधातुम् प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (16अङ्काः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. मृच्छकटिकम्, शूद्रकः, सम्पा. डॉ. श्रीनिवास शास्त्री, साहित्य भण्डार, सुभाष बाजार, मेरठ।
2. मृच्छकटिकम् नाटक, पृथ्वीधर-कृत व्याख्या सहित, चौखम्बा संस्कृत संस्थान, वाराणसी।
3. मृच्छकटिकम्, गंगा संस्कृत-हिन्दी व्याख्या सहित, सम्पा. गंगासागर राय, चौखम्बा संस्कृत संस्थान, वाराणसी।
4. Mṛcchakatika of Śūdraka (A Critical and Cultural Study), S.K. Sharma, Parimal Publications, Delhi.
5. रत्नावलीनाटिका, श्रीहर्षः, सम्पा. डॉ. शिवराज शास्त्री, साहित्य भण्डार, सुभाष बाजार, मेरठ।
6. रत्नावली नाटिका, किरणावली संस्कृत-हिन्दी-व्याख्योपेता, सम्पा. पं. राजेश्वर शास्त्री मुसलगाँवकर, चौखम्बा संस्कृत संस्थान, वाराणसी।
7. रत्नावली नाटिका, श्रीहर्ष, भूषणाख्यभाषाटीकासमलङ्कृता, टिप्पणी-सहिता, ले. ब्रजरत्न भट्टाचार्य, भारतीय विद्या प्रकाशन, जवाहर नगर, दिल्ली।
8. संस्कृत नाटककार, कान्तिकिशोर भरतिया, प्रकाशन शाखा, सूचना विभाग, उत्तर प्रदेश, प्रयाग।
9. संस्कृत-नाटक-समीक्षा, प्रो. इन्द्रपाल सिंह इन्द्र, साहित्य निकेतन, कानपुर।
10. संस्कृत नाटक, ए. बी. कीथ, अनु. डॉ. उदयभानु सिंह, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।

★★★

COURSE CODE : SKT- SC-303-D

त्रयोदशं पत्रम् : काव्यशास्त्रम् (1)

Paper- XIII : Kavyashastram (1)

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

घटकम्-1 : मम्मटः, काव्यप्रकाशः, प्रथमः उल्लासः -

संस्कृतमाध्यमेन- कारिकाव्याख्या अथवा आलोचनात्मकः प्रश्नः।

16 अङ्काः

घटकम्-2 : काव्यप्रकाशः, द्वितीयः उल्लासः, लक्षणानिरूपणपर्यन्तम्-

कारिकाव्याख्या अथवा सैद्धान्तिकः प्रश्नः।

16 अङ्काः

घटकम्-3 : काव्यप्रकाशः, द्वितीयः उल्लासः, व्यञ्जनानिरूपणतः समाप्तिपर्यन्तम्;

तृतीय उल्लासश्च -कारिकाव्याख्या अथवा सैद्धान्तिकः प्रश्नः।

16 अङ्काः

घटकम्-4 : काव्यप्रकाशः, चतुर्थः उल्लासः -कारिकाव्याख्या अथवा सैद्धान्तिकः प्रश्नः।

16 अङ्काः

टिप्पण्यः

(क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः समाधातुं प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) द्वितीयः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रनिर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति-
 - I. प्रथमः प्रश्नः –अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः समाधातुं प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
 - II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)– काव्यशास्त्रीयसिद्धान्तविवेचनपूर्वकम् एकां कारिकां संस्कृतमाध्यमेन व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकाद्वयम् अथवा एकं प्रश्नं संस्कृतमाध्यमेन समाधातुं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (16अङ्काः)
 - III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)– काव्यशास्त्रीयसिद्धान्तविवेचनपूर्वकम् एकां कारिकां व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकाद्वयम् अथवा एकं प्रश्नं समाधातुं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (16अङ्काः)
 - IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)– काव्यशास्त्रीयसिद्धान्तविवेचनपूर्वकम् एकां कारिकां व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकाद्वयम् अथवा एकं प्रश्नं समाधातुं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (16अङ्काः)
 - V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)– काव्यशास्त्रीयसिद्धान्तविवेचनपूर्वकं कारिकाद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकात्रयम् अथवा एकं प्रश्नं समाधातुं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (16अङ्काः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. काव्यप्रकाश, मम्मट, टीकाकार- वामन झलकीकर, भाण्डारकर ओरियण्टल रिसर्च इन्स्टीट्यूट, पूना।
2. काव्यप्रकाश, व्याख्याकार- आचार्य विश्वेश्वर, ज्ञानमण्डल लि., वाराणसी।
3. काव्यप्रकाश, सम्पा. श्रीनिवास शास्त्री, साहित्य भण्डार, मेरठ।
4. V. Raghavan, Some concepts of Alamkārasāstra.
5. P.C. Lahiri, Concepts of Rīti and Guṇa.
6. V. Raghavan, The Number of Rasas.
7. S.K. De, Sanskrit Poetics.

★★★

COURSE CODE : SKT- SC-304-D**चतुर्दशं पत्रम् : काव्यं काव्यशास्त्रस्य च इतिहासः****Paper- XIV : Kavyam Kavyashastrasya Cha Itihasah**

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

घटकम्-1 : श्रीहर्षः, नैषधचरितम्, प्रथमः सर्गः, श्लोकाः 1-75:-

छन्दोऽलङ्कारनिर्देशपूर्वकं सप्रसङ्गं श्लोकव्याख्या।

16 अङ्काः

घटकम्-2 : नैषधचरितम्, प्रथमः सर्गः, श्लोकाः 76-145:-

प्रसङ्गनिर्देशपूर्वकं संस्कृतमाध्यमेन श्लोकव्याख्या।

16 अङ्काः

घटकम्-3 : बाणभट्टः, हर्षचरितम्, पञ्चमः उच्छ्वासः :-

काव्यसौष्टवनिर्देशपूर्वकं सप्रसङ्गं गद्यव्याख्या।

16 अङ्काः

घटकम्-4 : काव्यशास्त्रस्य इतिहासः - भामहः, दण्डी, वामनः, आनन्दवर्धनः,

अभिनवगुप्तः, मम्मटः, विश्वनाथः, जगन्नाथः।

16 अङ्काः

टिप्पण्यः

(क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः

(4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः समाधातुं प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः

प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) तृतीयः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः

संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रनिर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।

2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।

3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति-

I. प्रथमः प्रश्नः - अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः

(4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः समाधातुं प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)

II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)- छन्दोऽलङ्कारनिर्देशपूर्वकं सप्रसङ्गं श्लोकद्वयं व्याख्यातुं

यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16 अङ्काः)

III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)- काव्यसौष्टवनिर्देशपूर्वकं सप्रसङ्गं संस्कृतमाध्यमेन श्लोकद्वयं

व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16 अङ्काः)

- IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)- काव्यसौष्टवनिर्देशपूर्वकं सप्रसङ्गं गद्यांशद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् गद्यांशत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16 अङ्काः)
- V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)- काव्यशास्त्रस्य इतिहाससम्बद्धान् आचार्यान् आश्रित्य आलोचनात्मकम् एकं प्रश्नं समाधातुं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (16अङ्काः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. नैषधचरितम्, सम्पा. आचार्य शेषराज शर्मा रेग्मी, वाराणसी।
2. नैषधचरितम्, 'जीवतु' 'मणिप्रभा' संस्कृत-हिन्दी-टीका सहित, वाराणसी।
3. नैषधचरितम्, सम्पा. शिवराज शास्त्री, साहित्य भण्डार, मेरठ।
4. हर्षचरितम्, सम्पा. जगन्नाथ पाठक, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी।
5. हर्षचरितम्, अंग्रेजी अनुवाद एवं टिप्पणियों सहित, सम्पा. पी. वी. काणे, दिल्ली।
6. हर्षचरित, बाणभट्ट, शङ्करकविवरित सङ्केत टीका, भावप्रकाशिका हिन्दी व्याख्या, सम्पा. डॉ. केशवराव मुसलगाँवकर, चौखम्बा संस्कृत संस्थान, वाराणसी।
7. हर्षचरितम् - एक सांस्कृतिक अध्ययन, वासुदेवशरण अग्रवाल।
8. संस्कृत काव्यशास्त्र, एस. के. डे।
9. History of Sanskrit Poetics, P.V. Kane, Motilal Banarsidass, Delhi.
10. History of Sanskrit Literature, A.B. Keith, Delhi.
11. अलंकारशास्त्र का इतिहास, कृष्ण कुमार, साहित्य भण्डार, मेरठ।

★ ★ ★

COURSE CODE : SKT- SC-305-D

पञ्चदशं पत्रम् : ऐतिहासिककाव्यं खण्डकाव्यं च

Paper- XV : Aitihasikakavyam Khandakavyam Cha

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

घटकम्-1 : बिल्हणः, विक्रमाङ्कदेवचरितम्, प्रथमः सर्गः, श्लोकाः 1-60:-

छन्दोऽलङ्कारनिर्देशपूर्वकं सप्रसङ्गं श्लोकव्याख्या।

16अङ्काः

घटकम्-2 : विक्रमाङ्कदेवचरितम्, प्रथमः सर्गः, श्लोकाः 61-118:-

छन्दोऽलङ्कारनिर्देशपूर्वकं सप्रसङ्गं श्लोकव्याख्या।

16 अङ्काः

घटकम्-3 : पण्डितराजजगन्नाथः, भामिनीविलासः (प्रास्ताविकविलासः)- श्लोकाः 1-80:-

काव्यसौष्टवनिर्देशपूर्वकं सप्रसङ्गं श्लोकव्याख्या।

16 अङ्काः

घटकम्-4 : कालिदासः, मेघदूतम्, उत्तरमेघः, श्लोकाः 1-27:-

संस्कृतमाध्यमेन श्लोकव्याख्या।

16 अङ्काः

टिप्पण्यः

- (क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः समाधातुं प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।
- (ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।
- (ग) पञ्चमः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्गहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रनिर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति-
 - I. प्रथमः प्रश्नः –अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः समाधातुं प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
 - II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)– छन्दोऽलङ्कारनिर्देशपूर्वकं सप्रसङ्गं श्लोकद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अङ्काः)
 - III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)– छन्दोऽलङ्कारनिर्देशपूर्वकं सप्रसङ्गं श्लोकद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अङ्काः)
 - IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)– काव्यसौष्टवनिर्देशपूर्वकं सप्रसङ्गं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकद्वयं व्याख्यातुं श्लोकत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अङ्काः)
 - V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)– काव्यसौष्टवनिर्देशपूर्वकं सप्रसङ्गं श्लोकद्वयं संस्कृतमाध्यमेन व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अङ्काः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. विक्रमाङ्कदेवचरित, बिल्हण, सम्पा. विशनाथ शास्त्री भारद्वाज, बनारस हिन्दू विश्वविद्यालय, वाराणसी।
2. विक्रमाङ्कदेवचरित, रमा संस्कृत-हिन्दी टीका सहित, वाराणसी।
3. विक्रमाङ्कदेवचरित, व्या. प्रतापनारायण पाण्डेय, भारतीय विद्या प्रकाशन, जवाहर नगर, दिल्ली।
4. विक्रमाङ्कदेवचरित – एक सांस्कृतिक अध्ययन, डॉ. ऋचा शुक्ला, नाग पब्लिशर्स, जवाहर नगर दिल्ली।
5. भामिनीविलास, जगन्नाथ, सम्पा. श्री राधेश्याम मिश्र, चौखम्बा संस्कृत संस्थान, वाराणसी।
6. मेघदूत, सम्पा. एम. आर. काले, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।
7. मेघदूत, संजीवनी टीका सहित, निर्णय सागर प्रैस, मुम्बई।
8. मेघदूत (उत्तरमेघ), 'संजीवनी' टीकासहित, 'विमर्श' सहित हिन्दी व्याख्याकार- डॉ. राजेश्वर प्रसाद मिश्र, अक्षयवट प्रकाशन, इलाहाबाद (उ०प्र०)।

Option (V)**वर्ग: 'डु' धर्मतन्त्रागमः****Group-E (Dharmatantrāgamah)****COURSE CODE : SKT- SC-302-E****द्वादशं पत्रम् : धर्मशास्त्रम्****Paper-XII : Dharmaśāstram**

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80**आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20****समयः 3 होराः (3 Hours)**

- घटकम्-1:** याज्ञवल्क्यस्मृतिः, प्रथमोऽध्यायः, आरम्भतो ब्रह्मचारिप्रकरणान्तम् : 1-50 श्लोकाः। **16 अङ्काः**
- घटकम्-2:** याज्ञवल्क्यस्मृतिः, प्रथमोऽध्यायः, राजधर्मप्रकरणम् : 309-368 श्लोकाः। **16 अङ्काः**
- घटकम्-3:** कौटलीयम् अर्थशास्त्रम् : 1-7 अध्यायाः। **16 अङ्काः**
- घटकम्-4:** कौटलीयम् अर्थशास्त्रम् : तन्त्रयुक्तयः तत्र अधिकरणम्-15 (संस्कृतमाध्यमेन) **16 अङ्काः**

टिप्पण्यः :-

- (क) प्रश्नपत्रे **पञ्च (5)** अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटक-सम्बद्धाः भविष्यन्ति।
- (ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु **50%** अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च **100%** अंशः वैकल्पिकः भवेत्।
- (ग) चतुर्थघटकाश्रितः **पञ्चमः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन** एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं **संस्कृतमाध्यमेन** भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे **पञ्च (5)** अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति—
 - I. प्रथमः प्रश्नः —अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
 - II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)— सप्रसङ्गं श्लोकद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अङ्काः)

- III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)– सप्रसङ्गं श्लोकद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अंकाः)
- IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य निबन्धात्मकं प्रश्नद्वयं समाधातुं प्रश्नचतुष्टयं प्रक्ष्यते। (2x8=16अंकाः)
- V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य पाठांशद्वयं सप्रसङ्गं संस्कृतमाध्यमेन व्याख्यातुं पाठांशत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अंकाः)

अनुशासितग्रन्थाः

1. याज्ञवल्क्यस्मृतिः, चौखम्बा, वाराणसी।
2. धर्मशास्त्र का इतिहास, पी.वी. काणे, दिल्ली।
3. धर्मकोशः, प्राज्ञ पाठशाला, वार्ड, सतारा।
4. कौटिलीय अर्थशास्त्र, अनु. उदयवीर शास्त्री, मेहरचन्द लछमनदास, दिल्ली।
5. Kauṭilya's Arthaśāstra, Tr. R. Shamasastri, Wesleyan Mission Press, Mysore.

COURSE CODE : SKT- SC-303-E

त्रयोदशं पत्रम् : नैगमिकागमः

Paper-XIII : Naigamikāgamah

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

- घटकम्-1: ऋग्वेदः, श्रीसूक्तम् (संस्कृतमाध्यमेन)। 16 अङ्काः
- घटकम्-2: भावनोपनिषद्। 16 अङ्काः
- घटकम्-3: गौडपादाचार्यः, माण्डूक्यकारिका-I, 1-2 प्रकरणे। 16 अङ्काः
- घटकम्-4: गौडपादाचार्यः, माण्डूक्यकारिका-II, 3-4 प्रकरणे। 16 अङ्काः
- टिप्पण्यः :-
- (क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटक-सम्बद्धाः भविष्यन्ति।
- (ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।
- (ग) प्रथमघटकाश्रितः द्वितीयः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधि:

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति—
 - I. प्रथमः प्रश्नः –अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
 - II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य एकं प्रश्नं संस्कृतमाध्यमेन समाधातुं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (16अङ्काः)
 - III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य पाठांशद्वयं सप्रसङ्गं व्याख्यातुं पाठांशत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अङ्काः)
 - IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य निबन्धात्मकं प्रश्नद्वयं समाधातुं प्रश्नचतुष्टयं प्रक्ष्यते। (2x8=16अङ्काः)
 - V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य पाठांशद्वयं सप्रसङ्गं व्याख्यातुं पाठांशत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अङ्काः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. ऋग्वेदः, श्रीपाद-दामोदर-सातवलेकरः।
2. ऋग्वेदः, राष्ट्रियसंस्कृतसंस्थानम्, दिल्ली।
3. ईशाद्यष्टोत्तरशतोपनिषदः, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी, 1991
4. उपनिषत्संग्रहः, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।
5. गौडपादकारिका, Ed. with English translation & Notes etc. by Raghunath Damodar Karmakar, Bhandarkar Oriental Research Institute, Poona, 1973
6. गौडपादकारिका, शाङ्करभाष्यसहिता, चौखम्बा, वाराणसी।
7. निगमागमयोस्तत्त्वविमर्शः, भक्तिपुत्र रोहतमः, कला प्रकाशन, वाराणसी, 2011

COURSE CODE : SKT- SC-304-E**चतुर्दशं पत्रम् : भगवद्गीतागमिकभाष्यम् (1)****Paper-XIV : Bhagavadgītāgamikabhāṣyam (1)**

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

- घटकम्-1: भगवद्गीता, राजानकानन्दकविकृता आनन्दवर्धिनी व्याख्या, अध्यायौ 1-2 (संस्कृतमाध्यमेन)। 16 अङ्काः
- घटकम्-2: भगवद्गीता, आनन्दवर्धिनी व्याख्या, अध्यायौ 3-4 16 अङ्काः
- घटकम्-3: भगवद्गीता, आनन्दवर्धिनी व्याख्या, अध्यायौ 5-6 16 अङ्काः
- घटकम्-4: भगवद्गीता, आनन्दवर्धिनी व्याख्या, अध्यायौ 7-8 16 अङ्काः

टिप्पण्यः :-

- (क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटक-सम्बद्धाः भविष्यन्ति।
- (ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।
- (ग) प्रथमघटकाश्रितः द्वितीयः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति—
 - I. प्रथमः प्रश्नः –अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
 - II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)– श्लोकद्वयं सप्रसङ्गं संस्कृतमाध्यमेन व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अङ्काः)
 - III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)– श्लोकद्वयं सप्रसङ्गं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अङ्काः)
 - IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य निबन्धात्मकं प्रश्नद्वयं समाधातुं प्रश्नचतुष्टयं प्रक्ष्यते। (2x8=16अङ्काः)
 - V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)– श्लोकद्वयं सप्रसङ्गं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अङ्काः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. भगवद्गीता, राजानकानन्दकविकृतानन्दवर्धिनीव्याख्यासहिता, बिल्वकुञ्जप्रकाशन, पुणे।
2. भगवद्गीता, अभिनवगुप्तकृता गीतार्थसंग्रहव्याख्या, काश्मीरशैवग्रन्थमाला, श्रीनगर।
3. भगवद्गीता, राजानकश्रीकण्ठप्रणीतटीका, काश्मीरशैवग्रन्थमाला, श्रीनगर।

COURSE CODE : SKT- SC-305-E**पञ्चदशं पत्रम् : भगवद्गीतागमिकभाष्यम् (2)****Paper-XV : Bhagavadgītāgamikabhāṣyam (2)**

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

- घटकम्-1:** भगवद्गीता, राजानकानन्दकविकृता आनन्दवर्धिनी व्याख्या, अध्यायाः 9-11 **16 अङ्काः**
- घटकम्-2:** भगवद्गीता, आनन्दवर्धिनी व्याख्या, अध्यायाः 12-14 **16 अङ्काः**
- घटकम्-3:** भगवद्गीता, आनन्दवर्धिनी व्याख्या, अध्यायौ 15-16 **16 अङ्काः**
- घटकम्-4:** भगवद्गीता, आनन्दवर्धिनी व्याख्या, अध्यायौ 17-18 (संस्कृतमाध्यमेन)। **16 अङ्काः**

टिप्पण्यः :-

(क) प्रश्नपत्रे **पञ्च (5)** अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र **प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते।** अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटक-सम्बद्धाः भविष्यन्ति।

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु **50%** अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च **100%** अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) चतुर्थघटकाश्रितः **पञ्चमः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन** एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं **संस्कृतमाध्यमेन** भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे **पञ्च (5)** अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति—
I. प्रथमः प्रश्नः —अयं (प्रथमः) प्रश्नः **घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य** भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने **चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते।** (4x4=16अङ्काः)

- II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)– 'श्लोकद्वयं सप्रसङ्गं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अंकाः)
- III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)– 'श्लोकद्वयं सप्रसङ्गं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अंकाः)
- IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य निबन्धात्मकं प्रश्नद्वयं समाधातुं प्रश्नचतुष्टयं प्रक्ष्यते। (2x8=16अंकाः)
- V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)– 'श्लोकद्वयं सप्रसङ्गं संस्कृतमाध्यमेन व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अंकाः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. भगवद्गीता, राजानकानन्दकविकृतानन्दवर्धिनीव्याख्यासहिता, बिल्वकुञ्जप्रकाशन, पुणे।
2. भगवद्गीता, S. Radhakrishnan
3. Essays on Gita, Sri Aurobindo
4. भगवद्गीता, साधकसञ्जीवनी व्याख्या, गीता प्रैस, गोरखपुर।
5. भगवद्गीता, तत्त्वविवेचनी, गीता प्रैस, गोरखपुर।
6. भगवद्गीता, अभिनवगुप्तकृता गीतार्थसंग्रहव्याख्या, काश्मीरशैवग्रन्थमाला, श्रीनगर।

CHOICE BASED CREDIT SYSTEM**Open Elective****COURSE CODE : SKT-OE-306****प्राचीनभारतीयसंस्कृतिः, दर्शनं भाषाविज्ञानं च (2)****Prācīnabhārāṭīyasamskṛtiḥ, Darśanaṁ Bhāṣāvijñānaṁ Ca (2)**

L	T	P	Credits
4	0	-	2

अङ्काः 40**आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 10****योगः 50****समयः 3 होराः****घटकम्-1:** वैदिकसाहित्यस्य सामान्यः परिचयः।**8 अङ्काः****घटकम्-2:** भारतीया वर्णाश्रम-धर्म-व्यवस्था (मनुस्मृतेः आधारेण)।**8 अङ्काः****घटकम्-3:** भारतीयदर्शनस्य सामान्यः परिचयः।**8 अङ्काः****घटकम्-4:** गीता, चतुर्थः अध्यायः –

(क) श्लोक-व्याख्या।

4 अङ्काः

(ख) लिप्यन्तरणम् (Transcription) – श्लोकस्य देवनागरीलिपितः, स्वरादिभेदचिह्नैः

सह, परिवर्त्य रोमनलिप्यां लेखनम् (Conversion of the verse from Devanagari script into Roman script with diacritical marks)

4 अङ्काः**टिप्पण्यः :-**

1. आन्तरिकमूल्याङ्कनाय सत्रपरीक्षा भविष्यति। तत्र **10** अङ्काः निर्धारिताः।
2. परीक्षायाः माध्यमः संस्कृतम् अथवा हिन्दी अथवा आंग्लभाषा भविष्यति।
3. प्रश्नपत्रे **पञ्च (5) प्रश्नाः** प्रदास्यन्ते। **प्रथमप्रश्ने चतुर्णां घटकानाम् आधारेण लघूत्तराः चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) प्रश्नाः प्रक्ष्यन्ते।** अस्मिन् प्रश्ने **8** अङ्काः भविष्यन्ति। अन्ये **चत्वारः (4) प्रश्नाः** क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थघटकाधारिताः भविष्यन्ति। एषु प्रतिप्रश्नं **8** अङ्काः भविष्यन्ति।
4. व्याख्यात्मकप्रश्नेषु **50%** अंशः, आलोचनात्मकप्रश्नेषु च **100%** अंशः वैकल्पिको भविष्यति।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं सरलसंस्कृतभाषया भविष्यति।
2. प्रश्नपत्रे **पञ्च (5) प्रश्नाः** प्रदास्यन्ते।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनं निम्नरूपेण भविष्यति :-
 - i. प्रथमः प्रश्नः – अस्मिन् प्रश्ने चतुर्णां घटकानां पाठ्यक्रमस्य आधारेण **चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः)** लघूत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते।

8 अङ्काः

- II. द्वितीयः प्रश्नः – प्रथमघटके निर्धारितविषयाणाम् आधारेण प्रश्नद्वयं दत्त्वा एकस्य प्रश्नस्य उत्तरं प्रक्ष्यते। 8 अङ्काः
- III. तृतीयः प्रश्नः – द्वितीयघटके निर्धारितविषयाणाम् आधारेण प्रश्नद्वयं दत्त्वा एकस्य प्रश्नस्य उत्तरं प्रक्ष्यते। 8 अङ्काः
- IV. चतुर्थः प्रश्नः – तृतीयघटके निर्धारितविषयाणाम् आधारेण प्रश्नद्वयं दत्त्वा एकस्य प्रश्नस्य उत्तरं प्रक्ष्यते। 8 अङ्काः
- V. पञ्चमः प्रश्नः – (क) चतुर्थघटके निर्धारितस्य ग्रन्थस्य श्लोकद्वयं दत्त्वा एकस्य श्लोकस्य व्याख्या प्रक्ष्यते। 4 अङ्काः
- (ख) चतुर्थघटके निर्धारितस्य ग्रन्थस्य एकं श्लोकं देवनागरीलिपितः स्वरादिभेदचिह्नैः सह परिवर्त्य रोमनलिप्यां लिखितुं श्लोकद्वयं प्रदास्यते। 4 अङ्काः

अनुशंसितग्रन्थाः –

1. बलदेव उपाध्याय, वैदिक साहित्य और संस्कृति, वाराणसी।
2. राजकिशोर सिंह, वैदिक साहित्य का इतिहास, विनोद पुस्तक मन्दिर, आगरा।
3. जयदेव वेदालंकार, वैदिक साहित्य का इतिहास, भारतीय विद्या प्रकाशन, दिल्ली-110007
4. ओम्प्रकाश पाण्डेय, वैदिक साहित्य एवं संस्कृति का समीक्षात्मक इतिहास, न्यू एज पब्लिकेशन्स, 4835/24, अंसारी रोड, दरियागंज, नई दिल्ली, 2008
5. मनुस्मृति, कुल्लूक भट्ट-कृत 'मन्वर्थमुक्तावली' टीका तथा हरगोविन्द शास्त्री-कृत 'मणिप्रभा' हिन्दी टीका, काशी।
6. सुरेन्द्र कुमार, विशुद्ध मनुस्मृति, आर्ष साहित्य प्रचार ट्रस्ट, 455, खारी बावली, दिल्ली-110006
7. राजबली पाण्डेय, हिन्दू संस्कार।
8. शिवदत्त ज्ञानी, भारतीय संस्कृति।
9. पी०वी० काणे, धर्मशास्त्र का इतिहास (खण्ड-1)।
10. श्रीमद्भगवद्गीता (हिन्दी अनुवाद सहित), गीता प्रेस, गोरखपुर।
11. श्रीकृष्ण त्रिपाठी, श्रीमद्भगवद्गीता (द्वितीय, तृतीय एवं चतुर्थ अध्याय)।
12. Radhakrishnan, Gītā.

एम० ए० संस्कृतम् (द्वितीयं वर्षम्), चतुर्थ सत्रम्
(2017 - 2018 शैक्षिकसत्रतः संशोधितम्)

M. A. Sanskrit (Final), Fourth Semester
(Modified w.e.f. Academic Session: 2017-2018)

लिखितपत्राणां विस्तृतः पाठ्यक्रमः
Detailed Syllabus for written papers

COURSE CODE : SKT-HC-401

षोडशं पत्रम् : प्राकृतभाषा साहित्यं च
Paper- XVI : Prakritabhasa Sahityam Cha

L	T	P	Credits
4	2	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

- घटकम्-1** : प्राकृतसाहित्यम् : प्राकृतप्रवेशिका, अधोनिर्दिष्टाः एव पाठाः -
1-8, 15-16, 18-24, 29-32 : **संस्कृतमाध्यमेन सप्रसङ्गं गद्यांशव्याख्या।** 16 अङ्काः
- घटकम्-2** : प्राकृतसाहित्यम् : प्राकृतप्रवेशिका - अधोनिर्दिष्टाः एव पाठाः -
9-14, 17, 25, 27-28, 33 : सप्रसङ्गं श्लोकव्याख्या। 16 अङ्काः
- घटकम्-3** : प्राकृतसाहित्यस्य इतिहासः - 16 अङ्काः
प्राकृतभाषायाः उद्भवः विकासश्च, भारतीय-साहित्यभाषाणां विकासक्रमे प्राकृतभाषाणाम् अवदानम्, भारतीय-आर्यसंस्कृतेः इतिहासे प्राकृतभाषाणां प्राकृतसाहित्यस्य च अवदानम्, भारतीय-इतिहासस्य निर्माणे प्राकृतभाषाणां प्राकृतसाहित्यस्य च महत्त्वम्।
- घटकम्-4** : प्राकृतव्याकरणम्- 16 अङ्काः
(क) सन्धिः, समासः, कारकम् (8 अङ्काः)
(ख) संज्ञारूपाणि, धातुरूपाणि (8 अङ्काः)
(i) संज्ञारूपाणि- देव, मुणी, गुरु, पिआ, लदा, बुद्धि, धेणु, माया, राया, अप्पा।
(ii) धातुरूपाणि- कर, भू, हस, कथ, ठा, दिस्स, गम (गच्छ), दह, पच, पुच्छ
(केवलं लट्-लङ्-लृट्-लोट्-विधिलिङ्-लकारेषु)।

टिप्पण्यः :-

(क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटक-सम्बद्धाः भविष्यन्ति।

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) प्रथमघटकाश्रितः द्वितीयः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति-
 - I. प्रथमः प्रश्नः -अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
 - II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)- सप्रसङ्गं गद्यांशद्वयं संस्कृतमाध्यमेन व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् गद्यांशत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अङ्काः)
 - III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)- सप्रसङ्गं श्लोकद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अङ्काः)
 - IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)- प्राकृतसाहित्यस्य इतिहासाश्रितः एकः निबन्धः लेखनीयः। तदर्थं निबन्धात्मकं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (16अङ्काः)
 - V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)- प्राकृतव्याकरणे सन्धि-समास-कारकेभ्यः 8 अङ्कात्मकाः विकल्पसहिताः प्रश्नाः, संज्ञा-धातुरूपेभ्यश्च 8 अङ्कात्मकाः विकल्पसहिताः प्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (8+8=16अङ्काः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. प्राकृतप्रवेशिका, वॉल्यूम-1, आल्फ्रेड सी. वूलर (बनारसीदास जैन-कृत हिन्दी अनुवाद)
2. अभिनव प्राकृत-व्याकरण, नेमिचन्द्र शास्त्री, वाराणसी, 1963
3. प्राकृतप्रकाश, वररुचि, सम्पा. कोवेल, कलकता, 1932
4. प्राकृत साहित्य का इतिहास- जगदीशचन्द्र जैन, वाराणसी
5. प्राकृत साहित्य और उसका आलोचनात्मक इतिहास, नेमिचन्द्रशास्त्री
6. प्राकृत ग्रामर, पी. एल. वैद्य, पूना, 1958
7. प्राकृत-व्याकरण, हेमचन्द्र-कृत सिद्धहेमशब्दानुशासन के आठवें अध्याय का हिन्दी अनुवाद, प्रो. डॉ. के. वा. आपटे (चौखम्बा संस्कृत भारती, 8)।

Option (I)**वर्ग: 'क' वेदः****Group-A (Veda)****COURSE CODE : SKT- SC-402-A****सप्तदशं पत्रम् : अथर्वसंहिता सामसंहिता च****Paper- XVII : Atharvasamhita Samasamhita Cha**

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्कः: 80**आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः: 20****समयः 3 होराः (3 Hours)**

- घटकम्-1:** निम्नसूक्तानां पारम्परिक-पाश्चात्यभाष्यकारानुसारेण गहनमध्ययनम् (संस्कृतमाध्यमेन)-
अथर्ववेदः (शौनकीयः) - राष्ट्राभिवर्धनम् (1.29), महद्ब्रह्म (1.32),
कृमिनाशनम् (2.32), दीर्घायुः-प्राप्तिः (3.11), ब्रह्मौदनम् (4.34),
रोहितसूक्तम् (13.3.1-10), सूर्यासूक्तम् (14.1.1-16), कालः (19.53)। **16 अङ्काः**
- घटकम्-2:** निम्नसूक्तस्य पारम्परिक-पाश्चात्यभाष्यकारानुसारेण गहनमध्ययनम्-
अथर्ववेदः (शौनकीयः) - भूमिसूक्तम् (12.1.31-63)। **16 अङ्काः**
- घटकम्-3:** निम्नमन्त्राणां पारम्परिकभाष्यकारानुसारेण गहनमध्ययनम्-
सामवेदः (कौथुमः), पूर्वार्चिकः, पवमानकाण्डः, अध्यायः-5, काण्डौ 1-2
(केवलं 20 मन्त्राः)। **16 अङ्काः**
- घटकम्-4:** निम्नग्रन्थयोः समीक्षात्मकदृष्ट्या अध्ययनम्-
(क) सायणः, ऋग्वेदभाष्यभूमिका (अपौरुषेयविवेचनपर्यन्तम्);
(ख) शौनकीय-बृहद्देवता, प्रथमोऽध्यायः - 55 श्लोकाः (1-21, 42-45,
61-80, 91-100 पर्यन्तम्)। **16 अङ्काः**

टिप्पण्यः :-

- (क) प्रश्नपत्रे षट् (6) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य
चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः
क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटक-सम्बद्धाः भविष्यन्ति।
- (ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) प्रथमघटकाश्रितः द्वितीयः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे षट् (6) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति—
 - I. प्रथमः प्रश्नः — अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
 - II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)— पारम्परिक-पाश्चात्यभाष्यकारानुसारेण मन्त्रद्वयं संस्कृतमाध्यमेन व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टसूक्तेभ्यः मन्त्रत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अङ्काः)
 - III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)— पारम्परिक-पाश्चात्यभाष्यकारानुसारेण मन्त्रद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टसूक्तेभ्यः मन्त्रत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अङ्काः)
 - IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)— पारम्परिकभाष्यानुसारेण मन्त्रद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टाध्यायात् मन्त्रत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अङ्काः)
 - V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)— एकम् आलोचनात्मकं प्रश्नं समाधातुं (क) भागे निर्दिष्टाद् ग्रन्थात् प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (8अङ्काः)
 - VI. षष्ठः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)— श्लोकद्वयं व्याख्यातुं (ख) भागे निर्दिष्टाद् ग्रन्थात् श्लोकत्रयं प्रदास्यते। (2x4=8अङ्काः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. सायणकृत अथर्ववेदभाष्य, सम्पा. विश्वबन्धु, विश्वेश्वरानन्द वैदिक शोध-संस्थान, होशियारपुर (पंजाब)।
2. अथर्ववेद का सुबोधभाष्यः, पं. श्रीपाद दामोदर सातवलेकर, पारडी।
3. अथर्ववेद-संहिता (भाग 1-2), डब्ल्यू डी., हिटने।
4. Hymns of the Atharvaveda : M. Bloomfield, Motilal Banarsidass, Delhi, 1964.
5. अथर्ववेद (अध्यात्मभाष्य) भाग 1-9, विश्वनाथ वेदालंकार, रामलाल कपूर ट्रस्ट, रेवली, सोनीपत।
6. अथर्ववेद (सनातनभाष्य), भाग 1-4, श्रीकण्ठशास्त्री, माधव पुस्तकालय, दिल्ली।
7. सामवेद का सुबोध भाष्य, पं. श्रीपाद दामोदर सातवलेकर, पारडी।
8. सामवेदसंहिता, डॉ. रामनाथ वेदालंकार, हरिद्वार।
9. ऋग्वेदभाष्यभूमिका, व्याख्याकार, डॉ. वीरेन्द्र कुमार वर्मा, काशी हिन्दू विश्वविद्यालय, वाराणसी।
10. ऋग्वेदभाष्यभूमिका, व्याख्याकार, डॉ. जगन्नाथ पाठक, चौखम्बा ओरियण्टलिया, वाराणसी।
11. बृहदेवता (शौनक), रामकुमार राय, चौखम्बा संस्कृत सीरीज आफिस, 1963
12. बृहदेवता (अध्याय 1-2), सम्पादक एवम् अनुवाद, रामकुमार राय, चौखम्बा संस्कृत संस्थान, वाराणसी, 1983

COURSE CODE : SKT- SC-403-A
अष्टादशं पत्रम् : आरण्यकोपनिषत्साहित्यम्
Paper- XVIII : Aranyakopanisatsahityam

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

- घटकम्-1:** निम्न-आरण्यकस्य गहनम् अध्ययनम् (संस्कृतमाध्यमेन)-
 तैत्तिरीयारण्यकम्, प्रपाठकः 2, अनुवाकाः 1-10 16 अङ्काः
- घटकम्-2:** निम्न-आरण्यकस्य गहनम् अध्ययनम्-
 तैत्तिरीयारण्यकम्, प्रपाठकः 2, अनुवाकाः 11-20 16 अङ्काः
- घटकम्-3:** निम्नलिखितोपनिषदः शांकरभाष्यानुसारेण गहनम् अध्ययनम्-
 तैत्तिरीयोपनिषद् । 16 अङ्काः
- घटकम्-4:** निम्नलिखितोपनिषदः शांकरभाष्यानुसारं गहनम् अध्ययनम्-
 मुण्डकोपनिषद् । 16 अङ्काः

टिप्पण्यः :-

(क) प्रश्नपत्रे षट् (6) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटक-सम्बद्धाः भविष्यन्ति।

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) प्रथमघटकाश्रितः द्वितीयः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे षट् (6) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति-

I. प्रथमः प्रश्नः - अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः

(4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)

II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)- प्रकरणद्वयं संस्कृतमाध्यमेन व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टानुवाकेभ्यः प्रकरणत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अङ्काः)

III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)- प्रकरणद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टानुवाकेभ्यः प्रकरणत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अङ्काः)

- IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)– प्रकरणद्वयं शांकरभाष्यानुसारेण व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टोपनिषदः प्रकरणत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अंकाः)
- V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)– मन्त्रद्वयं शांकरभाष्यानुसारेण व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टोपनिषदः मन्त्रत्रयं प्रदास्यते। (2x5=10अंकाः)
- VI. षष्ठः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टोपनिषदः दार्शनिकविषयकम् एकं प्रश्नं समाधातुं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (6अंकाः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. तैत्तिरीयारण्यकम्, सायणभाष्य, आनन्दाश्रम, पूना।
2. तैत्तिरीयारण्यकम्, भाष्यकार-भट्टभास्कर।
3. तैत्तिरीयोपनिषद् (शांकरभाष्य), गीता प्रेस, गोरखपुर।
4. मुण्डकोपनिषद् (शांकरभाष्य), गीता प्रेस, गोरखपुर।
5. ईशादि नौ उपनिषद्, गीताप्रेस, गोरखपुर।
6. उपनिषद्-दर्शन का रचनात्मक सर्वेक्षण, रामचन्द्र दत्तात्रेय रानाडे, अनु० रामानन्द तिवारी, राजस्थान हिन्दी ग्रन्थ अकादमी, जयपुर।
7. Eight Upanishads (Volumes 1-2), Swami Gambhiranand, Advaita Ashrama, 5, Delhi Entally Road, Calcutta, 1995.

COURSE CODE : SKT- SC-404-A

एकोनविंशं पत्रम् : वेदव्याख्यापद्धतयः वेदभाष्यकाराश्च

Paper- XIX : Vedavyakhyapaddhatayah Vedabhasyakarashcha

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

- घटकम्-1:** प्राचीन-वैदिकाध्ययनविवरणम् : परिचयमात्रम् (संस्कृतमाध्यमेन)–
पारम्परिकभाष्यम्, पदपाठः, बृहद्देवता, स्वरानुक्रमणी। **16 अङ्काः**
- घटकम्-2:** प्राचीन-वैदिकाध्ययनविवरणम् : परिचयमात्रम्–
कल्पसूत्रम्, निरुक्तम्, स्कन्दमहेश्वरभाष्यम्, माधवः, सायणः। **16 अङ्काः**
- घटकम्-3:** आधुनिकवैदिकाध्ययनविवरणम् : पाश्चात्यविद्वांसः –
Wilson, Roth, Whitney, M. Müller, Oldenberg, Grassman, Hillebrandt, Luders, Weber, Caland. **16 अङ्काः**
- घटकम्-4:** आधुनिकवैदिकाध्ययनविवरणम् : भारतीयविद्वांसः –
स्वामी दयानन्दः, अरविन्दः, मधुसूदनः ओझा, दामोदरपादसातवलेकरः। **16 अङ्काः**

टिप्पण्यः :-

(क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटक-सम्बद्धाः भविष्यन्ति।

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) प्रथमघटकाश्रितः द्वितीयः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति-

- I. प्रथमः प्रश्नः - अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
- II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)- वैदिकाध्ययनविवरणविषयकम् एकं प्रश्नं संस्कृतमाध्यमेन समाधातुं यथानिर्दिष्टविषयेभ्यः विषयद्वयं प्रदास्यते। (16अङ्काः)
- III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)- वैदिकाध्ययनविवरणविषयकम् एकं प्रश्नं समाधातुं यथानिर्दिष्टविषयेभ्यः विषयद्वयं प्रदास्यते। (16 अङ्काः)
- IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)- आधुनिकवैदिकाध्ययनविवरणविषयकम् एकं प्रश्नं समाधातुं यथानिर्दिष्टपाश्चात्यविद्वद्भ्यः विद्वद्द्वयं प्रदास्यते। (16 अङ्काः)
- V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)- आधुनिकवैदिकाध्ययनविवरणविषयकम् एकं प्रश्नं समाधातुं यथानिर्दिष्टभारतीयविद्वद्भ्यः विद्वद्द्वयं प्रदास्यते। (16 अङ्काः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. वेदभाष्यकारों की वेदार्थ-पद्धतियाँ, डॉ. रामनाथ वेदालंकार, विश्वेश्वरानन्द वैदिक शोध-संस्थान, होशियारपुर।
2. वैदिक व्याख्यानमाला, सम्पा. डॉ. कृष्णलाल, ईस्टर्न बुक लिंकर्स, दिल्ली, 1982
3. वैदिक व्याख्या-विवेचन, डॉ. राम गोपाल, नेशनल पब्लिशिंग हाउस, दिल्ली।
4. A History and Principles of Vedic Interpretation, Ram Gopal, Delhi, 1983.
5. वैदिक साहित्य एवं संस्कृति का समीक्षात्मक इतिहास, डॉ. ओमप्रकाश पाण्डेय, न्यू एज पब्लिकेशन्स, 4835/24, अंसारी रोड दरियागंज, नई दिल्ली, 2008
6. संस्कृत-शोध : वैदिक अध्ययन, डॉ. कृष्णलाल, विभुवैभवनम् विश्वनीड, ई 937, सरस्वती विहार, शंकर बस्ती, दिल्ली, 1987
7. वेद-व्याख्या की दिशाएँ, प्रो. ब्रजबिहारी चौबे, कात्यायन वैदिक साहित्य प्रकाशन, होशियारपुर, 2006
8. वेदप्रामाण्य-मीमांसा एवं ऋषि दयानन्द, प्रो. श्रीनिवास शास्त्री, कुरुक्षेत्र विश्वविद्यालय, कुरुक्षेत्र।

COURSE CODE : SKT- SC-405-A**विंशं पत्रम् : वैदिकव्याकरणम्****Paper- XX : Vaidikavyakaranam**

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

घटकम्-1: वैदिकव्याकरणस्य अध्ययनम् (संस्कृतमाध्यमेन)-

भट्टोजिदीक्षितः, सिद्धान्तकौमुदी-वैदिकी प्रक्रिया, अध्यायाः 1-4

16 अङ्काः

घटकम्-2: वैदिकव्याकरणस्य अध्ययनम्-

सिद्धान्तकौमुदी-वैदिकी प्रक्रिया, अध्यायाः 5-8

16 अङ्काः

घटकम्-3: शिक्षाग्रन्थस्य अध्ययनम् - पाणिनीयशिक्षा (सम्पूर्णा)।

16 अङ्काः

घटकम्-4: वैदिक-स्वर-परिचयः ('सौवरः' इत्यनुसारेण)-

उदात्तः, अनुदात्तः, स्वरितः, प्रचयः, कम्पः, आमन्त्रितस्वरः,

आख्यातस्वरः, प्रत्ययस्वरः, अनुबन्धघटिताः स्वरप्रकृतयः।

16 अङ्काः

टिप्पण्यः :-

(क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटक-सम्बद्धाः भविष्यन्ति।

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) प्रथमघटकाश्रितः द्वितीयः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति-

- I. प्रथमः प्रश्नः - अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
- II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)- सूत्रचतुष्टयं संस्कृतमाध्यमेन सोदाहरणं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टाध्यायेभ्यः अष्ट सूत्राणि प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
- III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)- सूत्रचतुष्टयं सोदाहरणं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टाध्यायेभ्यः सूत्राष्टकं प्रदास्यते। (4x4=16अङ्काः)

IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)– श्लोकचतुष्टयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थेभ्यः षट् श्लोकाः प्रदास्यन्ते। (4x4=16अंकाः)

V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)– स्वरविषयकं टिप्पणद्वयं लिखितुं यथानिर्दिष्टवैदिकस्वरनियमेभ्यः नियमत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अंकाः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (वैदिकी प्रक्रिया), (हिन्दी व्याख्यासहित) सम्पा., उमाशंकर शर्मा 'ऋषि', चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी।
2. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (वैदिकी प्रक्रिया), हिन्दी व्याख्या० दामोदर महतो।
3. Vedic Grammar for Students, A.A. Macdonell, Motilal Banarsidass, Delhi.
4. पाणिनीयशिक्षा, 'आभा' हिन्दी टीका, प्रो. श्रीनारायणमिश्र, चौखम्बा साहित्य, वाराणसी।
5. पाणिनीयशिक्षा, 'प्रदीप' हिन्दी टीका ('प्रह्लाद' हिन्दी व्याख्यासहित), सम्पा. गोस्वामी प्रह्लादगिरि वेदान्तकेशरी, चौखम्बा, वाराणसी।
6. सौवरः, स्वामी दयानन्द, वैदिक यन्त्रालय, अजमेर।
7. वैदिकस्वरमीमांसा, पं. युधिष्ठिर मीमांसक, रामलाल कपूर ट्रस्ट, रेवली, सोनीपत।
8. वैदिकस्वर-बोध, डॉ. ब्रजबिहारी चौबे, वैदिक साहित्य-सदन, होशियारपुर (पंजाब)।
9. वैदिक-स्वर-अवधारणा, डॉ. पारस नाथ त्रिपाठी, संदीप प्रकाश, बस्ती, 1978
10. स्वरप्रक्रियाप्रकाश, डॉ. वामदेव मिश्र, गीता संस्कृत प्रकाशन, राजमन्दिर, वाराणसी, 1975

★★★

COURSE CODE : SKT- SC-406-A
VIVA-VOCE (मौखिकी परीक्षा)

पूर्णाङ्कः (Maximum Marks): 50

Credits: 2

टिप्पणी : एम०ए० (संस्कृतम्)–चतुर्थसत्रस्य पाठ्यक्रमसमाप्तेः अनन्तरं तृतीयचतुर्थसत्रयोः अधीतं पाठ्यक्रमम् आश्रित्य छात्राणां संस्कृतमाध्यमेन मौखिकी परीक्षा आयोजयिष्यते।

Note:- Viva-Voce of the students, based on the syllabus covered in their 3rd and 4th Semester courses, will be conducted through Sanskrit medium after the completion of the syllabus of M.A. Sanskrit, Fourth Semester.

Option (II)**वर्ग: 'ख' व्याकरणम्
Group-B (Grammar)****COURSE CODE : SKT- SC-402-B****सप्तदशं पत्रम् : व्याकरणपरम्परा (2)****Paper- XVII : Vyakaranaparampara (2)**

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्कः 80**आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्कः 20****समयः 3 होराः (3 Hours)**

- घटकम्-1** : भर्तृहरिः, कैयटः, कौण्डभट्टः, नागेशभट्टः। **16 अङ्काः**
- घटकम्-2** : अष्टाध्यायी, महाभाष्यम्, काशिकावृत्तिः, वाक्यपदीयम्, शब्दकौस्तुभः, वैयाकरणभूषणसारः, वैयाकरणसिद्धान्तपरमलघुमञ्जूषा। **16 अङ्काः**
- घटकम्-3** : पाणिनिः, अष्टाध्यायी-प्रथमोऽध्यायः, प्रथमः पादः। **16 अङ्काः**
अधोलिखितसञ्ज्ञाविधायकसूत्राणां काशिकादिशा संस्कृतमाध्यमेन सोदाहरणं व्याख्या-
निष्ठा (1.1.26), सर्वनाम (1.1.27), सर्वनामस्थानम् (1.1.42-43), सम्प्रसारणम् (1.1.45), लोपः (1.1.60), टि (1.1.64), उपधा (1.1.65), वृद्धम् (1.1.73)।
- घटकम्-4** : पाणिनीयशिक्षा (सम्पूर्णा)। **16 अङ्काः**

टिप्पण्यः :-

- (क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटक-सम्बद्धाः भविष्यन्ति।
- (ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।
- (ग) तृतीयघटकाश्रितः चतुर्थः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्गहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।

3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति-

- I. प्रथमः प्रश्नः – अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः
(4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
- II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)- प्रथमघटकोक्तानां वैयाकरणानां कस्यचिद् एकस्य वैयाकरणस्य जीवनपरिचयम्, रचनाः, संस्कृतव्याकरणशास्त्रे तस्य योगदानं च अधिकृत्य लिखितुं वैयाकरणद्वयसम्बद्धौ वैकल्पिकौ प्रश्नौ प्रदास्येते। (16अङ्काः)
- III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)- द्वितीयघटकोक्तानां ग्रन्थानां कस्यचिद् एकस्य ग्रन्थस्य लेखक-रचनाकालादिपरिचयम्, प्रतिपाद्यविषयम्, महत्त्वं च अधिकृत्य लिखितुं ग्रन्थद्वयसम्बद्धौ वैकल्पिकौ प्रश्नौ प्रदास्येते। (16अङ्काः)
- IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)- तृतीयघटकोक्तपाठ्यक्रमसम्बद्धं सूत्रचतुष्टयं संस्कृतमाध्यमेन सोदाहरणं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् षट् (6) सूत्राणि प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
- V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)- चतुर्थघटकोक्तपाठ्यक्रमसम्बद्धं श्लोकद्वयं सप्रसङ्गं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् त्रयः (3) श्लोकाः प्रदास्यन्ते। (2x8=16अङ्काः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. संस्कृत-व्याकरणशास्त्र का इतिहास (भाग 1-2), युधिष्ठिर मीमांसक, रामलाल कपूर ट्रस्ट, रेवली, सोनीपत।
2. संस्कृत व्याकरण का उद्भव और विकास, सत्यकाम वर्मा, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।
3. संस्कृतव्याकरणदर्शन, रामसुरेश त्रिपाठी, राजकमल प्रकाशन, दिल्ली, 1972
4. पाणिनीय व्याकरण का अनुशीलन, रामशंकर भट्टाचार्य, इण्डोलोजिकल हाउस, वाराणसी, 1966
5. व्याकरणशास्त्रेतिहासः, वी० त्रिपाठी।
6. Belvalkar, Shripada Krishna, An Account of the Different Existing Systems of Sanskrit Grammar, Bharatiya Vidya Prakashan, Varanasi.
7. George Cardona, Pāṇini : A Survey of Research, Motilal Banarsidass, Delhi.
8. Hartmut Scharfe, Wiesbaden; A History of Grammatical Literature, Otto Harrassowitz, 1977.
9. काशिकावृत्ति (न्यास-पदमञ्जरी-सहित), सम्पा० एवं हिन्दी टीकाकार- डॉ० जयशंकरलाल त्रिपाठी एवं सुधाकर मालवीय, तारा पब्लिकेशन, वाराणसी।
10. काशिका, हिन्दी टीकाकार- श्रीनारायण मिश्र।
11. अष्टाध्यायी (भाष्य) प्रथमावृत्ति (प्रथम भाग), पं० ब्रह्मदत्त जिज्ञासु, रामलाल कपूर ट्रस्ट, रेवली (सोनीपत)।
12. अष्टाध्यायी-काशिका (प्रथमाध्यायः), वेदपाल विद्याभास्कर, साहित्य भण्डार, मेरठ, 1985
13. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (उत्तरार्द्ध), भट्टोजिदीक्षित, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।
14. उणादिकोषः, स्वामी दयानन्द, सम्पा० युधिष्ठिर मीमांसक।
15. पाणिनीयशिक्षा, व्याख्याकार- श्रीनारायण मिश्र, गोकुलदास संस्कृत ग्रन्थमाला।
16. Pāṇiniyaśikṣā, Ed. & Tr. M.M. Ghosh, Delhi, 1986.

COURSE CODE : SKT- SC-403-B**अष्टादशं पत्रम् : व्याकरणदर्शनम् (2)****Paper- XVIII : Vyakaranadarshanam (2)**

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

घटकम्-1 : पतञ्जलिः, महाभाष्यम्

द्वितीयम् आह्निकम् (प्रत्याहाराह्निकम्) {संस्कृतमाध्यमेन}।

16 अङ्काः

घटकम्-2 : भर्तृहरिः, वाक्यपदीयम्, ब्रह्मकाण्डम्- कारिकाः 74-155

16 अङ्काः

घटकम्-3 : नागेशभट्टः, वैयाकरणसिद्धान्तपरमलघुमञ्जूषा-

व्यञ्जनानिरूपणम्, स्फोटनिरूपणम्।

16 अङ्काः

घटकम्-4 : वैयाकरणसिद्धान्तपरमलघुमञ्जूषा- कारकनिरूपणम्।

16 अङ्काः

टिप्पण्यः :-

(क) प्रश्नपत्रे सप्त (7) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटक-सम्बद्धाः भविष्यन्ति।

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) प्रथमघटकाश्रितौ द्वितीयतृतीयप्रश्नौ संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयौ अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे सप्त (7) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति-

- I. प्रथमः प्रश्नः - अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
- II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)- सप्रसङ्गं वार्तिकद्वयं संस्कृतमाध्यमेन व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् वार्तिकत्रयं प्रदास्यते। (2x4=8अङ्काः)
- III. तृतीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)- यथानिर्दिष्टग्रन्थम् आश्रित्य एकं समीक्षात्मकं प्रश्नं संस्कृतमाध्यमेन समाधातुं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (8अङ्काः)
- IV. चतुर्थः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)- सप्रसङ्गं कारिकाद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकात्रयं प्रदास्यते। (2x4=8अङ्काः)

V. पञ्चमः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टग्रन्थम् आश्रित्य एकं समीक्षात्मकं प्रश्नं समाधातुं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (8अंकाः)

VI. षष्ठः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)– सप्रसङ्गम् अवतरणद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् अवतरणत्रयं प्रदास्यते।

अथवा

यथानिर्दिष्टग्रन्थम् आश्रित्य एकं समीक्षात्मकं प्रश्नं समाधातुं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (16 अंकाः)

VII. सप्तमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)– सप्रसङ्गम् अवतरणद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् अवतरणत्रयं प्रदास्यते।

अथवा

यथानिर्दिष्टग्रन्थम् आश्रित्य एकं समीक्षात्मकं प्रश्नं समाधातुं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (16अंकाः)

अनुशासितग्रन्थाः

1. व्याकरणमहाभाष्यम् (भाग-1), सम्पा. वेदव्रत, हरियाणा साहित्य संस्थान, गुरुकुल झज्जर, 1962
2. महाभाष्यम् (प्रथमो भागः), व्याख्या. युधिष्ठिर मीमांसक, रामलाल कपूर ट्रस्ट, रेवली, सोनीपत।
3. व्याकरणमहाभाष्य (कैयट-कृत 'प्रदीप' तथा नागेश-कृत 'उद्द्योत' सहित, भाग-1), सम्पा. आर. के. शास्त्री तथा डी. कुदाल, वाराणसी, 1987
4. व्याकरणमहाभाष्यम् (आह्निक 1-5), व्याख्या. तथा सम्पा. मथुराप्रसाद मिश्र, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी।
5. व्याकरणमहाभाष्य (आह्निक 1-2), संस्कृतव्याख्याकार- माधव शास्त्री भाण्डारी, हिन्दी व्याख्या. वेदप्रकाश विद्यावाचस्पति, मेहरचन्द लछमनदास पब्लिकेशन्स, दिल्ली।
6. पातञ्जल महाभाष्य में प्रत्याख्यात सूत्र : एक समीक्षात्मक अध्ययन, भीमसिंह वेदालंकार, निर्मल बुक एजेन्सी, कुरुक्षेत्र, 1987
7. पातञ्जल महाभाष्य में अपूर्व कल्पनाएँ, भीमसिंह वेदालंकार, परिमल प्रकाशन, दिल्ली, 1988
8. व्याकरणशास्त्रीय लोकन्यायरत्नाकर, भीमसिंह वेदालंकार, पेनमैन पब्लिशर्स, दिल्ली, 2001
9. संस्कृतव्याकरणदर्शन, भीमसिंह वेदालंकार, विद्यानिधि शोध संस्थान, शीला कॉलोनी, कुरुक्षेत्र, 2004
10. व्याकरणमहाभाष्य, विद्यानिधि हिन्दी व्याख्या-भीमसिंह वेदालंकार, विद्यानिधि शोध संस्थान, शीला कॉलोनी, कुरुक्षेत्र, 2006
11. वाक्यपदीयम् (ब्रह्मकाण्डम्), हिन्दी व्याख्या. रामगोविन्द शुक्ल, काशी संस्कृत ग्रन्थमाला।
12. वाक्यपदीयम् (ब्रह्मकाण्डम्), व्याख्या. वामदेवाचार्य, कृष्णदास अकादमी, वाराणसी।
13. वाक्यपदीयम् (ब्रह्मकाण्डम्), हिन्दी व्याख्या. शिवशंकर अवस्थी, चौखम्बा विद्या भवन, वाराणसी, 1990
14. भाषातत्त्व और वाक्यपदीय, सत्यकाम वर्मा, भारतीय प्रकाशन, दिल्ली, 1983
15. Vākyapadīya of Bhartṛhari, Ed. K.A.S. Iyer, Delhi, 1964.
16. Vākyapadīya of Bhartṛhari (with the Comms: Vṛtti & Paddhati), Ed. K.A.S. Iyer, Pune, 1995.
17. परमलघुमञ्जूषा, संस्कृतव्याख्याकार पं. कालिकाप्रसाद शुक्ल, बडौदा, 1961
18. वैयाकरणसिद्धान्तपरमलघुमञ्जूषा, व्याख्याकार तथा सम्पा. डॉ. कपिलदेव शास्त्री, कुरुक्षेत्र विश्वविद्यालय प्रकाशन, कुरुक्षेत्र, 1975
19. परमलघुमञ्जूषा, सम्पा. जे. एल. त्रिपाठी, वाराणसी, 1985

20. परमलघुमञ्जूषा (टिप्पणीसहित), सम्पा. अलखदेव शर्मा, वाराणसी, 1981
21. P.C. Chakravarti, The Philosophy of Sanskrit Grammar, Kolkata.
22. Gaurinath Shastri, The Philosophy of Word and Meaning, Kolkata.
23. Gaurinath Shastri, A Study in the Dialectics of Sphoṭa, Motilal Banarsidass, Delhi, 1980.
24. व्याकरणदर्शनभूमिका, रामाज्ञा पाण्डेय, सम्पूर्णानन्द संस्कृत विश्वविद्यालय, वाराणसी।
25. व्याकरण की दार्शनिक भूमिका, सत्यकाम वर्मा, मुंशीराम मनोहरलाल, दिल्ली, 1971

★ ★ ★

COURSE CODE : SKT- SC-404-B**एकोनविंशं पत्रम् : व्याकरणप्रक्रिया (3)****Paper- XIX : Vyakaranaprakriya (3)**

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80**आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20****समयः 3 होराः (3 Hours)**

- घटकम्-1:** भट्टोजिदीक्षितः, वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (पूर्वार्द्धम्) (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनीसहिता):- **16 अङ्काः**
हलन्तपुल्लिङ्गप्रकरणाद् आरभ्य हलन्तनपुंसकलिङ्गप्रकरणं यावत्-
सोदाहरणं सूत्र/वार्तिक-व्याख्या; सूत्र/वार्तिक-उल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिश्च।
- घटकम्-2:** वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (पूर्वार्द्धम्) (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनीसहिता):- **16 अङ्काः**
समासः - बहुव्रीहिसमासप्रकरणम्, द्वन्द्वसमासप्रकरणम्-
सोदाहरणं सूत्र/वार्तिक-व्याख्या; सूत्र/वार्तिक-उल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिश्च।
- घटकम्-3:** वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (पूर्वार्द्धम्) (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनीसहिता):- **16 अङ्काः**
तद्धितेष्वपत्याधिकारप्रकरणे 'पितृष्वसुश्छण्' (सूत्रसंख्या 1138) इति सूत्राद्
आरभ्य 'दैवयज्ञि०' (सूत्रसंख्या 1201) इति सूत्रं यावत्-
सूत्र/वार्तिक-उल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिः।
- घटकम्-4:** वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (पूर्वार्द्धम्) (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनीसहिता):- **16 अङ्काः**
तद्धितेषु मत्वर्थीयप्रकरणम्- संस्कृतमाध्यमेन सूत्र/वार्तिक-उल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिः।

टिप्पण्यः :-

- (क) प्रश्नपत्रे सप्त (7) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटक-सम्बद्धाः भविष्यन्ति।
- (ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।
- (ग) चतुर्थघटकाश्रितः सप्तमः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधि:

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे सप्त (7) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति—
 - I. प्रथमः प्रश्नः — अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
 - II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)– प्रथमघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धं सूत्रद्वयं सोदाहरणं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रचतुष्टयं प्रदास्यते। (2x4=8अङ्काः)
 - III. तृतीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)– प्रथमघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धस्य पदद्वयस्य प्रमुखसूत्रोल्लेखपूर्वकं सिद्धिप्रक्रियां लिखितुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् पदचतुष्टयं प्रदास्यते। (2x4=8अङ्काः)
 - IV. चतुर्थः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)– द्वितीयघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धं सूत्रद्वयं सोदाहरणं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रचतुष्टयं प्रदास्यते। (2x4=8अङ्काः)
 - V. पञ्चमः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)– द्वितीयघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धस्य पदद्वयस्य प्रमुखसूत्रोल्लेखपूर्वकं सिद्धिप्रक्रियां लिखितुं चत्वारि पदानि प्रदास्यन्ते। (2x4=8अङ्काः)
 - VI. षष्ठः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)– तृतीयघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धस्य पदचतुष्टयस्य प्रमुखसूत्रोल्लेखपूर्वकं सिद्धिप्रक्रियां लिखितुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् षट् पदानि प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
 - VII. सप्तमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)– चतुर्थघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धस्य पदचतुष्टयस्य संस्कृतमाध्यमेन प्रमुखसूत्रोल्लेखपूर्वकं सिद्धिप्रक्रियां लिखितुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् षट् पदानि प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (पूर्वार्द्धम्) (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनी-सहिता), भट्टोजिदीक्षित, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।
2. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (भाग 1-2), व्याख्या. गोपालदत्त पाण्डेय, चौखम्बा सुरभारती, वाराणसी।
3. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (समासप्रकरणम्), व्याख्या. आचार्य जगदीश शास्त्री तथा मधुबाला शर्मा, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।
4. Siddhāntakaumudī (Vol. I), Eng. Tr. S.C. Vasu, Motilal Banarsidass, Delhi.

COURSE CODE : SKT- SC-405-B**विंशं पत्रम् : व्याकरणप्रक्रिया (4)****Paper- XX : Vyakaranaprakriya (4)**

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

- घटकम्-1** : भट्टोजिदीक्षितः, वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (उत्तरार्द्धम्) (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनीसहिता):- 16 अङ्काः
अधःपरिगणितधातुसम्बद्धानां पदानां सूत्र/वार्तिक-उल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिः -
(क) तिङन्ते- दिवादिप्रकरणम्- जनी (1149), णश (1194)।
(ख) स्वादिप्रकरणम्- आप्लृ (1260)।
(ग) तुदादिप्रकरणम्- क्षिप (1285), इषु (1351), विद्लृ (1432)।
(घ) रुधादिप्रकरणम्- भिदिर् (1439), जि इन्धी (1448)।
(ङ) तनादिप्रकरणम्- षणु (1464), मनु (1471)।
(च) क्र्यादिप्रकरणम्- लूञ् (1483), ग्रह (1533)।
(छ) चुरादिप्रकरणम्- पीड (1544), ज्ञप (1625)।
- घटकम्-2** : वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (उत्तरार्द्धम्) (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनीसहिता):- 16 अङ्काः
अधोनिर्दिष्टप्रकरणान्तर्गतानां पदानां सूत्र/वार्तिक-उल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिः;
सम्बद्धानां सूत्राणां वार्तिकानां च सोदाहरणं व्याख्या-
तिङन्ते- (क) यङ्प्रकरणम्, (ख) आत्मनेपदप्रकरणम्, (ग) परस्मैपदप्रकरणम्।
- घटकम्-3** : वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (उत्तरार्द्धम्) (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनीसहिता):- 16 अङ्काः
कृदन्तकृत्यप्रकरणम्- संस्कृतमाध्यमेन सूत्र/वार्तिक-उल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिः;
सोदाहरणं सूत्र/वार्तिक-व्याख्या च।
- घटकम्-4** : वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (उत्तरार्द्धम्) (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनीसहिता):- 16 अङ्काः
उत्तरकृदन्तप्रकरणम्- सूत्र/वार्तिक-उल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिः; सोदाहरणं
सूत्र/वार्तिक-व्याख्या च।

टिप्पण्यः :-

- (क) प्रश्नपत्रे अष्ट (8) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटक-सम्बद्धाः भविष्यन्ति।
- (ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।
- (ग) तृतीयघटकाश्रितौ प्रश्नौ (पञ्चमः, षष्ठः च) संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयौ अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे अष्ट (8) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति-
 - I. प्रथमः प्रश्नः – अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
 - II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)– प्रथमघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धस्य पदचतुष्टयस्य प्रमुखसूत्रोल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिप्रक्रियां लिखितुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् षट् पदानि प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
 - III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)– द्वितीयघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धस्य पदद्वयस्य प्रमुखसूत्रोल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिप्रक्रियां लिखितुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् पदचतुष्टयं प्रदास्यते। (2x4=8अङ्काः)
 - IV. चतुर्थः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)– द्वितीयघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धं सूत्रद्वयं सोदाहरणं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रचतुष्टयं प्रदास्यते। (2x4=8अङ्काः)
 - V. पञ्चमः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)– तृतीयघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धस्य पदद्वयस्य संस्कृतमाध्यमेन प्रमुखसूत्रोल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिप्रक्रियां लिखितुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् पदचतुष्टयं प्रदास्यते। (2x4=8अङ्काः)
 - VI. षष्ठः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)– तृतीयघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धं सूत्रद्वयं संस्कृतमाध्यमेन सोदाहरणं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रचतुष्टयं प्रदास्यते। (2x4=8अङ्काः)
 - VII. सप्तमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)– चतुर्थघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धस्य पदद्वयस्य प्रमुखसूत्रोल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिप्रक्रियां लिखितुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् पदचतुष्टयं प्रदास्यते। (2x4=8अङ्काः)
 - VIII. अष्टमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)– चतुर्थघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धं सूत्रद्वयं सोदाहरणं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रत्रयं प्रदास्यते। (2x4=8अङ्काः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनी-सहिता) (उत्तरार्द्धम्), भट्टोजिदीक्षित, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।
2. आख्यातिकः – स्वामी दयानन्द, वैदिक यन्त्रालय, अजमेर।
3. Siddhāntakaumudī (Vol. 2), Eng. Tr. S.C. Vasu, Motilal Banarsidass, Delhi.

COURSE CODE : SKT- SC-406-B
VIVA-VOCE (मौखिकी परीक्षा)

पूर्णाङ्कः (Maximum Marks): 50

Credits: 2

टिप्पणी : एम०ए० (संस्कृतम्)–चतुर्थसत्रस्य पाठ्यक्रमसमाप्तेः अनन्तरं तृतीयचतुर्थसत्रयोः अधीतं पाठ्यक्रमम् आश्रित्य छात्राणां संस्कृतमाध्यमेन मौखिकी परीक्षा आयोजयिष्यते।

Note:- Viva-Voce of the students, based on the syllabus covered in their 3rd and 4th Semester courses, will be conducted through Sanskrit medium after the completion of the syllabus of M.A. Sanskrit, Fourth Semester.

Option (III)**वर्ग: 'ग' भारतीयदर्शनम्
Group-C (Indian Philosophy)****COURSE CODE : SKT- SC-402-C****सप्तदशं पत्रम् : योगदर्शनम्****Paper- XVII : Yogadarshanam**

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्कः: 80**आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः: 20****समयः 3 होराः (3 Hours)**

घटकम्-1:	पतञ्जलिः, योगसूत्रम्, व्यासभाष्यसहितम्, समाधिपादः -निबन्धात्मकप्रश्नः।	16 अङ्काः
घटकम्-2:	योगसूत्रम्, व्यासभाष्यसहितम्, समाधिपादः -सप्रसङ्गसूत्रव्याख्या।	16 अङ्काः
घटकम्-3:	योगसूत्रम्, व्यासभाष्यसहितम्, समाधिपादः -सप्रसङ्गभाष्यपङ्क्तिव्याख्या।	16 अङ्काः
घटकम्-4:	योगसूत्रम्, व्यासभाष्यसहितम्, समाधिपादः -विशदटिप्पण्यात्मकः प्रश्नः।	16 अङ्काः

टिप्पण्यः :-

(क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधातुं प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटक-सम्बद्धाः भविष्यन्ति।

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) प्रथमः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति-

I. प्रथमः प्रश्नः - अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः

(4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधातुं प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)

- II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टं ग्रन्थम् आश्रित्य एकं निबन्धं लिखितुं निबन्धद्वयं प्रदास्यते। (16अंकाः)
- III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)– सप्रसङ्गं सूत्रद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अंकाः)
- IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)– सप्रसङ्गं भाष्यपङ्क्तिद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् पङ्क्तित्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अंकाः)
- V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टं ग्रन्थम् आश्रित्य द्वयोः विशदटिप्पणीं लिखितुं बिन्दुत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अंकाः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. पातञ्जल योगदर्शन, व्या० ब्रह्मलीन मुनि, चौखम्बा, वाराणसी।
2. पातञ्जल योगदर्शन, व्या० स्वामी हरिहरानन्द आरण्य, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।
3. Studies in Patañjali, S.N. Dasgupta.
4. पातञ्जल योगप्रदीप, ओमानन्द तीर्थ, गीताप्रेस, गोरखपुर।

★ ★ ★

COURSE CODE : SKT- SC-403-C

अष्टादशं पत्रम् : अद्वैतवेदान्तदर्शनम्

Paper- XVIII : Advaitavedantadarshanam

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

- घटकम्-1: ब्रह्मसूत्रम्, चतुःसूत्री, शाङ्करभाष्य-भामती-सहिता : निबन्धात्मकप्रश्नः। 16 अङ्काः
- घटकम्-2: ब्रह्मसूत्रम्, चतुःसूत्री, शाङ्करभाष्य-भामती-सहिता : प्रसङ्गपुरःसरं सूत्र-भाष्य-भामती-पङ्क्ति-व्याख्या। 16 अङ्काः
- घटकम्-3: धर्मराजाध्वरीन्द्रः, वेदान्तपरिभाषा, प्रत्यक्षपरिच्छेदः : निबन्धात्मकप्रश्नः। 16 अङ्काः
- घटकम्-4: वेदान्तपरिभाषा, प्रत्यक्षपरिच्छेदः : सप्रसङ्ग-पङ्क्तिव्याख्या। 16 अङ्काः

टिप्पण्यः :-

- (क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधातुं प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटक-सम्बद्धाः भविष्यन्ति।
- (ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) प्रथमः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति-
 - I. प्रथमः प्रश्नः – अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधातुं प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
 - II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टं ग्रन्थम् आश्रित्य एकं निबन्धं लिखितुं निबन्धद्वयं प्रदास्यते। (16 अङ्काः)
 - III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)– सप्रसङ्गं सूत्र-भाष्य-भामती-पङ्क्तिद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् पङ्क्तित्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अङ्काः)
 - IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टं ग्रन्थम् आश्रित्य एकं निबन्धं लिखितुं निबन्धद्वयं प्रदास्यते। (16 अङ्काः)
 - V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)– सप्रसङ्गं पङ्क्तिद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् पङ्क्तित्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अङ्काः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. ब्रह्मसूत्रशाङ्करभाष्यम्, भामतीसहितम्, व्या० स्वामी योगीन्द्रानन्दः, वाराणसी।
2. ब्रह्मसूत्र, चतुःसूत्री, कामेश्वरप्रसाद झा, चौखम्बा, वाराणसी।
3. ब्रह्मसूत्र, चतुःसूत्री, व्या० आचार्य विश्वेश्वर।
4. Brahmasūtrabhāṣya of Śaṅkarācārya, Eng. Tr. & Notes Swami Gambhirananda, Advaita Ashram, Kolkata.
5. वेदान्तपरिभाषा, धर्मराजाध्वरीन्द्र, संस्कृतटीका अनन्तकृष्ण शास्त्री, कोलकाता।
6. वेदान्तपरिभाषा, व्या० गजानन शास्त्री मुसलगाँवकर, चौखम्बा, वाराणसी।
7. Vedānta Paribhāṣā, Eng. Tr. & Notes, Swami Madhavananda, Advaita Ashram, Kolkata.
8. Paul Deussen, The Vedānta System, हिन्दी अनु० संगमलाल पाण्डेय।

COURSE CODE : SKT- SC-404-C**एकोनविंशं पत्रम् : अद्वैतशैवागमः (काश्मीरशैवदर्शनम्) पूर्णाद्वैतदर्शनञ्च****Paper- XIX : Advaitashaivagamah (Kashmirashaivadarshanam)
Purnadvaitadarshanancha**

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

घटकम्-1: षट्त्रिंशत्तत्त्वसन्दोहः, राजानकानन्दवृत्तिसहितः : निबन्धात्मकप्रश्नः। 16 अङ्काः

घटकम्-2: षट्त्रिंशत्तत्त्वसन्दोहः, राजानकानन्दवृत्तिसहितः : प्रसङ्गपुरःसरं कारिका-वृत्ति-
पङ्क्तिव्याख्या। 16 अङ्काः

घटकम्-3: श्रीअरविन्दः, श्रीअरविन्दोपनिषद् : निबन्धात्मकप्रश्नः। 16 अङ्काः

घटकम्-4: श्रीअरविन्दोपनिषद् : सप्रसङ्गं पङ्क्तिव्याख्या। 16 अङ्काः

टिप्पण्यः :-

(क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधातुं प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटक-सम्बद्धाः भविष्यन्ति।

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) प्रथमः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति-

- I. प्रथमः प्रश्नः - अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधातुं प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
- II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)- यथानिर्दिष्टं ग्रन्थम् आश्रित्य एकं निबन्धं लिखितुं निबन्धद्वयं प्रदास्यते। (16 अङ्काः)
- III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)- सप्रसङ्गं पङ्क्तिद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् पङ्क्तित्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अङ्काः)
- IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)- यथानिर्दिष्टं ग्रन्थम् आश्रित्य एकं निबन्धं लिखितुं निबन्धद्वयं प्रदास्यते। (16अङ्काः)

V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)– सप्रसङ्गं पङ्क्तिद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् पङ्क्तित्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अंकाः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. Śaṭtrimśattattvasaṅgraha, Eng. Tr. & Notes, D.B. Sensharma, Kurukshetra.
2. काश्मीर शैवदर्शन, बलजिन्नाथ पण्डित।
3. Kashmir Shaivism, The Secret Supreme, Swami Lakshmanjoo, Ishwar Ashram Trust, Srinagar.
4. श्रीअरविन्दोपनिषद्, श्रीअरविन्द आश्रम, पण्डिचेरी।
5. Life Divine, Sri Aurobindo Ashram, Pondicherry.
6. Synthesis of Yoga, Sri Aurobindo Ashram, Pondicherry.
7. Savitri, Sri Aurobindo Ashram, Pondicherry.

★ ★ ★

COURSE CODE : SKT- SC-405-C

विंशं पत्रम् : दार्शनिकसिद्धान्ताः आधुनिकविज्ञानञ्च

Paper- XX : Darshanikasiddhantah Adhunikavijnanancha

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

घटकम्-1: दार्शनिकसम्प्रदायानां प्रमुखसिद्धान्ताः : लोकायतम्, जैनं, बौद्धं, सांख्यं, योगश्च। 16 अङ्काः

घटकम्-2: दार्शनिकसम्प्रदायानां प्रमुखसिद्धान्ताः -
वैशेषिकं, न्यायः, पूर्वमीमांसा, अद्वैतवेदान्तः अद्वैतशैवागमश्च। 16 अङ्काः

घटकम्-3: भारतीयदर्शनेषु आधुनिकविज्ञानतत्त्वानि -
पर्यावरणविज्ञानम्, औषधविज्ञानम्, शरीरविज्ञानम्, त्रिगुणत्रिदोषसिद्धान्तः,
सृष्टिविज्ञानम्, मनोविज्ञानम्। 16 अङ्काः

घटकम्-4: भारतीयदर्शनेषु आधुनिकविज्ञानतत्त्वानि -
परमाणुवादः, शब्दोत्पत्तिविज्ञानम्, भौतिकविज्ञानम्, सापेक्षतासिद्धान्तः,
यज्ञविज्ञानम्, दिक्कालाकाशविचारः। 16 अङ्काः

टिप्पण्यः :-

(क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधातुं प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटक-सम्बद्धाः भविष्यन्ति।

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) प्रथमः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधि:

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति-
 - I. प्रथमः प्रश्नः – अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधातुं प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
 - II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टं विषयम् आश्रित्य एकं निबन्धं लिखितुं निबन्धद्वयं प्रदास्यते। (16 अंकाः)
 - III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टं विषयम् आश्रित्य एकं निबन्धं लिखितुं निबन्धद्वयं प्रदास्यते। (16 अंकाः)
 - IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टं विषयम् आश्रित्य एकं निबन्धं लिखितुं निबन्धद्वयं प्रदास्यते। (16 अंकाः)
 - V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टं विषयम् आश्रित्य एकं निबन्धं लिखितुं निबन्धद्वयं प्रदास्यते। (16 अंकाः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. भारतीय दर्शन का तात्त्विक सर्वेक्षण, डॉ० चन्द्रधर शर्मा, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।
2. History of Indian Philosophy, S.N. Dasgupta
3. History of Indian Philosophy, S. Radhakrishnan, Vol. I, II.
4. Essentials of Indian Philosophy, M. Hiranna.
5. तत्त्व-मीमांसा की रूपरेखा, अनिरुद्ध झा, दिल्ली।
6. भारतीय दर्शन की मुख्य समस्याएँ, महेश भारतीय, गाजियाबाद।
7. वेद और उसकी वैज्ञानिकता, प्रियव्रत वेदवाचस्पति, गुरुकुल काँगड़ी विश्वविद्यालय, हरिद्वार।
8. यज्ञ-विज्ञान, रामप्रकाश।
9. वेद-विज्ञान-वीचिका, दयानन्द भार्गव, नाग प्रकाशन, दिल्ली।
10. भारतीय दर्शन (तत्त्व और ज्ञानमीमांसा के मौलिक सम्प्रत्यय), जयदेव वेदालंकार, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।
11. An Introduction to Indian Philosophy, D.M. Dutta and S.C. Chatterjee.
12. Theory of Causation in Indian Philosophy, M.C. Bharatiya, Ghaziabad.
13. Pride of India, Sanskrit Bharati, New Delhi.
14. Chemistry of Agnihotra, Swami Satya Prakash.
15. Positive Sciences of the Ancient Hindus, B.N. Seal.
16. Natural Science of the Ancient Hindus, Surendra Nath Dasgupta, ICPR Publication.
17. Vedic Meteorology, Ravi Prakash Arya.
18. Agnihotra, Vedic Samshodhana Mandala, Pune.
19. Śrījñānāmṛtam, Ed. Vijaya Rani, Primal Prakashan, Delhi.
20. Vijñānasārathī, Ed. Vijaya Rani, Parimal Pub., Delhi.
21. Māyā in Physics, N.C. Panda.

22. Buddhism and Science, Buddhadasa, P. Kirtisinghe, Motilal Banarsidass, Delhi.
23. Buddhism & Ecology, Ed. Martine Batchelor and Kerry Brown, Motilal Banarsidass, Delhi.
24. Hinduism & Ecology, Ranchor Prime.
25. Sanskrit & Science, S.S. Janki, K.S.R. Institute, Chennai.

COURSE CODE : SKT- SC-406-C
VIVA-VOCE (मौखिकी परीक्षा)

पूर्णाङ्कः (Maximum Marks): 50

Credits: 2

टिप्पणी : एम.ए. (संस्कृतम्)-चतुर्थसत्रस्य पाठ्यक्रमसमाप्तेः अनन्तरं तृतीयचतुर्थसत्रयोः अधीतं पाठ्यक्रमम् आश्रित्य छात्राणां संस्कृतमाध्यमेन मौखिकी परीक्षा आयोजयिष्यते।

Note:- Viva-Voce of the students, based on the syllabus covered in their 3rd and 4th Semester courses, will be conducted through Sanskrit medium after the completion of the syllabus of M.A. Sanskrit, Fourth Semester.

Option (IV)**वर्ग: 'घ' संस्कृतसाहित्यम्
Group-D (Sanskrit Literature)****COURSE CODE : SKT- SC-402-D****सप्तदशं पत्रम् : नाट्यशास्त्रम्****Paper- XVII : Natyashastram**

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

घटकम्-1: धनञ्जयः, दशरूपकम्, प्रथमः प्रकाशः – कारिकाव्याख्या अथवा

आलोचनात्मकः प्रश्नः।

16 अङ्काः

घटकम्-2: दशरूपकम्, तृतीयः प्रकाशः – संस्कृतमाध्यमेन टिप्पण्यात्मकः प्रश्नः।

16 अङ्काः

घटकम्-3: दशरूपकम्, चतुर्थः प्रकाशः – कारिकाव्याख्या अथवा आलोचनात्मकः प्रश्नः।

16 अङ्काः

घटकम्-4: नाट्यशास्त्रस्य इतिहासः – भरतः, रामचन्द्रगुणचन्द्रौ, सागरनन्दी, धनञ्जयः,

विश्वनाथः, शिंगभूपालः, रूपगोस्वामी, शारदातनयः।

16 अङ्काः

टिप्पण्यः :-

(क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य

चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः

क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटक-सम्बद्धाः भविष्यन्ति।

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) द्वितीयघटकाश्रितः तृतीयः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये

प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।

2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।

3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति-

I. प्रथमः प्रश्नः – अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः

(4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते।

(4x4=16अङ्काः)

- II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)– एकां कारिकां व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकाद्वयम् अथवा कारिकाद्वयं व्याख्यातुं कारिकात्रयम् अथवा एकं प्रश्नं समाधातुम् आलोचनात्मकं प्रश्नद्वयम् अथवा एका कारिका अथवा आलोचनात्मकः प्रश्नः प्रदास्यते। (16अंकाः)
- III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)– टिप्पण्यात्मकं प्रश्नद्वयं **संस्कृतमाध्यमेन** समाधातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् प्रश्नत्रयं प्रदास्यते। (2x8=16अंकाः)
- IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)– एकां कारिकां व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकाद्वयम् अथवा एकं प्रश्नं समाधातुम् आलोचनात्मकं प्रश्नद्वयम् अथवा एका कारिका अथवा आलोचनात्मकः प्रश्नः प्रदास्यते। (16अंकाः)
- V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)– निर्दिष्टान् नाट्यशास्त्रकारान् आश्रित्य यथेच्छम् एकं प्रश्नं समाधातुम् आलोचनात्मकं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (16अंकाः)

अनुशासितग्रन्थाः

1. दशरूपक, धनञ्जय, सम्पा. डॉ. श्रीनिवास शास्त्री, साहित्य भण्डार, मेरठ।
2. दशरूपक, सम्पा. भोलाशङ्कर व्यास, चौखम्बा प्रकाशन, वाराणसी।
3. दशरूपक, सम्पा. श्रीचरणतीर्थ महाराज, चौखम्बा प्रकाशन, वाराणसी।
4. संस्कृत काव्यशास्त्र का इतिहास, डॉ. एस. के. डे, बिहार हिन्दी ग्रन्थ अकादमी, पटना।
5. संस्कृत काव्यशास्त्र का इतिहास, पी. वी. काणे, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।
6. संस्कृत नाट्यसिद्धान्त, रमाकान्त त्रिपाठी, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी।
7. अलङ्कारशास्त्र का इतिहास, कृष्णकुमार, साहित्य भण्डार, सुभाष बाजार, मेरठ।
8. संस्कृत ड्रामा, ए. बी. कीथ।
9. D.R. Mankad, Types of Sanskrit Dramas.
10. C.V. Vaidya, History of Sanskrit Literature, Parimal Publications, Delhi.

★ ★ ★

COURSE CODE : SKT- SC-403-D

अष्टादशं पत्रम् : काव्यशास्त्रम् (2)

Paper- XVIII : Kavyashastram (2)

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

घटकम्-1: मम्मटः, काव्यप्रकाशः, सप्तमः उल्लासः (पददोषाः, अर्थदोषाः, रसदोषाश्च)–

कारिकाव्याख्या सैद्धान्तिकः प्रश्नः वा।

16 अङ्काः

घटकम्-2: काव्यप्रकाशः, अष्टमः उल्लासः –कारिकाव्याख्या सैद्धान्तिकः प्रश्नः वा।

16 अङ्काः

घटकम्-3: काव्यप्रकाशः, नवम-दशमौ उल्लासौ –केवलं निम्नलिखिताः अलङ्काराः

संस्कृतमाध्यमेन वर्णनीयाः –

16 अङ्काः

अनुप्रासः, यमकम्, श्लेषः, वक्रोक्तिः, उपमा, रूपकम्, उत्प्रेक्षा, समासोक्तिः,

अपह्नुतिः, दृष्टान्तः, अतिशयोक्तिः, निदर्शना, अर्थान्तरन्यासः, विभावना,
विशेषोक्तिः, व्यतिरेकः, दीपकम्, काव्यलिङ्गम्, संकरः, संसृष्टिः।

घटकम्-4: आनन्दवर्धनः, ध्वन्यालोकः (लोचनसहितः), प्रथमः उद्द्योतः।

16 अङ्काः

टिप्पण्यः :-

(क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटक-सम्बद्धाः भविष्यन्ति।

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) तृतीयघटकाश्रितः चतुर्थः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति-

- I. प्रथमः प्रश्नः - अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
- II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)- काव्यशास्त्रीयसिद्धान्तविवेचनपूर्वकम् एकां कारिकां व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकाद्वयम् अथवा एकं प्रश्नं समाधातुं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (16अङ्काः)
- III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)- काव्यशास्त्रीयसिद्धान्तविवेचनपूर्वकम् एकां कारिकां व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकाद्वयम् अथवा एकं प्रश्नं समाधातुं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (16अङ्काः)
- IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)- सोदाहरणम् अलङ्कारचतुष्टयं संस्कृतमाध्यमेन स्पष्टीकर्तुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् षड् अलङ्काराः प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
- V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)- काव्यशास्त्रीयसिद्धान्तविवेचनपूर्वकं कारिकाद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकात्रयम् अथवा एकं समालोचनात्मकं प्रश्नं समाधातुं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (16अङ्काः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. काव्यप्रकाश, टीका० वामन झलकीकर, भाण्डारकर ओरियण्टल रिसर्च इन्स्टीट्यूट, पूना।
2. काव्यप्रकाश, व्याख्या० आचार्य विश्वेश्वर, ज्ञानमण्डल लिमिटेड, वाराणसी।
3. काव्यप्रकाश, सम्पा० श्रीनिवास शास्त्री, साहित्य भण्डार, मेरठ।
4. ध्वन्यालोक (लोचनसहित), व्याख्या० रामसागर त्रिपाठी, दिल्ली।
5. ध्वन्यालोक (लोचनसहित), व्याख्या० आचार्य जगन्नाथ पाठक, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी।

6. ध्वन्यालोक, व्याख्या० आचार्य विश्वेश्वर।
7. आनन्दवर्धन, रेवाप्रसाद द्विवेदी, मध्यप्रदेश अकादमी, भोपाल।
8. V. Raghavan, Some Concepts of Alamkāraśāstra.
9. P.C. Lahiri, Concepts of Riti and Guṇa.
10. V. Raghavan, The Number of Rasas.
11. S.K. De, Sanskrit Poetics.

★ ★ ★

COURSE CODE : SKT- SC-404-D

एकोनविंशं पत्रम् : चम्पूकाव्यं काव्यादर्शश्च

Paper- XIX : Champukavyam Kavyadarshashcha

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

घटकम्-1: त्रिविक्रमभट्टः, नलचम्पूः, प्रथमः उच्छ्वासः -

काव्यसौष्टवनिर्देशपूर्वकं सप्रसङ्गं श्लोकव्याख्या।

16 अङ्काः

घटकम्-2: नलचम्पूः, प्रथमः उच्छ्वासः - काव्यसौष्टवनिर्देशपूर्वकं सप्रसङ्गं गद्यव्याख्या।

16 अङ्काः

घटकम्-3: नलचम्पूः, प्रथमः उच्छ्वासः - आलोचनात्मकाः प्रश्नाः।

16 अङ्काः

घटकम्-4: दण्डी, काव्यादर्शः, प्रथमः परिच्छेदः (काव्यगुणान् त्यक्त्वा) -

संस्कृतमाध्यमेन कारिकाव्याख्या अथवा आलोचनात्मकाः प्रश्नाः।

16 अङ्काः

टिप्पण्यः :-

(क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य

चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः

क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटक-सम्बद्धाः भविष्यन्ति।

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) चतुर्थघटकाश्रितः पञ्चमः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये

प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।

2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।

3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति-

I. प्रथमः प्रश्नः - अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः

(4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते।

(4x4=16अङ्काः)

- II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)- काव्यसौष्टवनिर्देशपूर्वकं सप्रसङ्गं श्लोकद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकत्रयं प्रदास्यते। (2X8=16अंकाः)
- III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)- काव्यसौष्टवनिर्देशपूर्वकं गद्यांशद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् गद्यांशत्रयं प्रदास्यते। (2X8=16अंकाः)
- IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)- यथानिर्दिष्टग्रन्थम् आश्रित्य ग्रन्थस्य निर्धारितांशस्य सारम् अथवा वैशिष्ट्यं वर्णयितुं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (16अंकाः)
- V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)- सप्रसङ्गं कारिकाद्वयं संस्कृतमाध्यमेन व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकात्रयं प्रदास्यते।

अथवा

यथानिर्दिष्टग्रन्थसम्बद्धम् आलोचनात्मकम् एकं प्रश्नं समाधातुं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (16अंकाः)

अनुशासितग्रन्थाः

1. नलचम्पू, सम्पा. रामनाथ वेदालंकार, साहित्य भण्डार, सुभाष बाजार, मेरठ।
2. नलचम्पू, चण्डपाल-कृत संस्कृतव्याख्या एवं हिन्दी रूपान्तरकार डॉ. कैलासपति त्रिपाठी, चौखम्बा संस्कृत सीरीज ऑफिस, वाराणसी।
3. नलचम्पू, सम्पा. परमेश्वरदीन पाण्डेय, वाराणसी।
4. काव्यादर्श, सम्पा. धर्मेन्द्रनाथ गुप्त, दिल्ली।
5. काव्यादर्श, सम्पा. श्रीकान्त पाण्डेय, साहित्य भण्डार, सुभाष बाजार, मेरठ।
6. काव्यादर्श, शिवनारायण शास्त्री द्वारा रचित प्रसादिनी हिन्दीव्याख्यासहित, परिमल प्रकाशन, दिल्ली।

★★★

COURSE CODE : SKT- SC-405-D

विंशं पत्रम् : आधुनिककाव्यं गीतिकाव्यं च

Paper- XX : Adhunikakavyam Gitikavyam Cha

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

- घटकम्-1: बलभद्रप्रसादगोस्वामी, कर्णाभिजात्यम् नाटकम् - सप्रसङ्गं श्लोकव्याख्या। 16 अङ्काः
- घटकम्-2: कर्णाभिजात्यम् नाटकम् - सप्रसङ्गं सूक्तिव्याख्या। 16 अङ्काः
- घटकम्-3: कर्णाभिजात्यम् नाटकम् - आलोचनात्मकः प्रश्नः। 16 अङ्काः
- घटकम्-4: कालिदासः, मेघदूतम्, उत्तरमेघः - श्लोकाः 28-55 (संस्कृतमाध्यमेन)। 16 अङ्काः

टिप्पण्यः :-

(क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटक-सम्बद्धाः भविष्यन्ति।

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) चतुर्थघटकाश्रितः पञ्चमः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति-
 - I. प्रथमः प्रश्नः - अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4x4=16अङ्काः)
 - II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)- काव्यसौष्टवनिर्देशपूर्वकं सप्रसङ्गं श्लोकद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकत्रयं प्रदास्यते। (2X8=16अङ्काः)
 - III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)- सप्रसङ्गं सूक्तिद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूक्तित्रयं प्रदास्यते। (2X8=16अङ्काः)
 - IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)- यथानिर्दिष्टनाटकं नाटककारं च आश्रित्य यथेच्छम् एकं प्रश्नं समाधातुम् आलोचनात्मकं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (16अङ्काः)
 - V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)- काव्यसौष्टवनिर्देशपूर्वकं सप्रसङ्गं श्लोकद्वयं संस्कृतमाध्यमेन व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकत्रयं प्रदास्यते। (2X8=16अङ्काः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. कर्णाभिजात्यम् नाटक, बलभद्रप्रसाद गोस्वामी, वाग्देवता प्रकाशन, बरेली।
2. मेघदूत, कालिदास, सञ्जीवनी, चरित्रवर्धिनी, भावबोधिनी तथा विद्योतिनी टीकासहित, चौखम्बा संस्कृत संस्थान, वाराणसी।
3. मेघदूत, सम्पा. एम. आर. काले, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।
4. मेघदूत, संजीवनी टीकासहित, निर्णयसागर प्रैस, मुम्बई।
5. मेघदूत (उत्तरमेघ), 'संजीवनी' टीकासहित, 'विमर्श' सहित हिन्दी व्याख्याकार- डॉ. राजेश्वर प्रसाद मिश्र, अक्षयवट प्रकाशन, इलाहाबाद (उ.प्र.)।

COURSE CODE : SKT- SC-406-D
VIVA-VOCE (मौखिकी परीक्षा)

पूर्णाङ्कः (Maximum Marks): 50

Credits: 2

टिप्पणी : एम०ए० (संस्कृतम्)-चतुर्थसत्रस्य पाठ्यक्रमसमाप्तेः अनन्तरं तृतीयचतुर्थसत्रयोः अधीतं पाठ्यक्रमम् आश्रित्य छात्राणां संस्कृतमाध्यमेन मौखिकी परीक्षा आयोजयिष्यते।

Note:- Viva-Voce of the students, based on the syllabus covered in their 3rd and 4th Semester courses, will be conducted through Sanskrit medium after the completion of the syllabus of M.A. Sanskrit, Fourth Semester.

Option (V)**वर्ग: 'ड' धर्मतन्त्रागमः****Group-E (Dharmatantrāgamah)****COURSE CODE : SKT- SC-402-E****सप्तदशं पत्रम् : शैवागमः****Paper-XVII : Śaivāgamah**

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80**आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20****समयः 3 होराः (3 Hours)****घटकम्-1:** पाशुपतसूत्रम् (1), अध्यायौ 1-2 (कौण्डिन्यकृतभाष्यालोकेन)।**16 अङ्काः****घटकम्-2:** पाशुपतसूत्रम् (2), अध्यायाः 3-5 (कौण्डिन्यकृतभाष्यालोकेन)।**16 अङ्काः****घटकम्-3:** शिवसूत्रम् (1), शाम्भवशाक्तोपायौ (क्षेमराजकृतव्याख्यालोकेन)।**16 अङ्काः****घटकम्-4:** शिवसूत्रम् (2), आणवोपायः (संस्कृतमाध्यमेन)।**16 अङ्काः****टिप्पण्यः :-**

(क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) चतुर्थघटकाश्रितः पञ्चमः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।

2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।

3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति—

I. प्रथमः प्रश्नः —अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः

(4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते।

(4x4=16अङ्काः)

- II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य एकं प्रश्नं समाधातुं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (16अङ्काः)
- III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य पाठांशद्वयं सप्रसङ्गं व्याख्यातुं पाठांशत्रयं प्रदास्यते। (2X8=16अङ्काः)
- IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य निबन्धात्मकं प्रश्नद्वयं समाधातुं प्रश्नचतुष्टयं प्रक्ष्यते। (2X8=16अङ्काः)
- V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य पाठांशद्वयं संस्कृतमाध्यमेन सप्रसङ्गं व्याख्यातुं पाठांशत्रयं प्रदास्यते। (2X8=16अङ्काः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. पाशुपतसूत्रम्, श्रीकौण्डिन्यभाष्यसहितम्, हिन्दी अनु० आचार्य चक्रपाणि त्रिवेदी, शैवभारती शोधप्रतिष्ठानम्, वाराणसी, 2009.
2. गणकारिका, भासर्वज्ञप्रणीता, रत्नटीकासहिता, सम्पा० सी०डी० दलाल, एशियाटिक सोसाइटी, मुम्बई।
3. Śiva Sūtras, The Yoga of Supreme Identity, with Kṣemarāja's *Vimarsīni*, Tr. & Notes by Jaidev Singh, Motilal Banarsidass, Delhi, 2000.
4. Śiva Sūtras, The Supreme Awakening, with the Comm. of Kṣemarāja, Revealed by Swami Lakshmanjoo, Munshiram Manoharlal, Delhi, 2007.
5. काश्मीर शैव दर्शन, बलजिन्नाथ पण्डित, राष्ट्रिय संस्कृत संस्थान परिसर, जम्मू, 2005.
6. काश्मीर शिवाद्वयवाद की मूल अवधारणाएँ, नवजीवन रस्तोगी, मुन्शीराम मनोहरलाल, दिल्ली, 2002.
7. Kashmir Shaivism – The Secret Supreme, Swami Lakshmanjoo, Ishwar Ashram Trust, Srinagar, 2003.
8. Introduction to Kashmir Shaivism, Swami Tejomayananda, Gurudeva Siddha Peeth, Ganeshpuri, 1975.

**

COURSE CODE : SKT- SC-403-E

अष्टादशं पत्रम् : तन्त्र-स्पन्दशास्त्रम्

Paper-XVIII : Tantra-spandaśāstram

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

घटकम्-1: विज्ञानभैरवतन्त्रम्— 1–50 धारणाः (संस्कृतमाध्यमेन)।

16 अङ्काः

घटकम्-2: विज्ञानभैरवतन्त्रम्— 51–112 धारणाः।

16 अङ्काः

घटकम्-3: स्पन्दकारिका, प्रथमनिःष्यन्दः।

16 अङ्काः

घटकम्-4: स्पन्दकारिका, द्वितीयनिःष्यन्दः।

16 अङ्काः

टिप्पण्यः :-

(क) प्रश्नपत्रे **पञ्च (5)** अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र **प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते।** अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु **50%** अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च **100%** अंशः **वैकल्पिकः** भवेत्।

(ग) प्रथमघटकाश्रितः **द्वितीयः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन** एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। **अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।**

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं **संस्कृतमाध्यमेन** भवेत्।

2. प्रश्नपत्रे **पञ्च (5)** अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।

3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति—

- I. प्रथमः प्रश्नः —अयं (प्रथमः) प्रश्नः **घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य** भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने **चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते।** (4x4=16अङ्काः)
- II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)— यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य **एकं प्रश्नं संस्कृतमाध्यमेन** समाधातुं **प्रश्नद्वयं** प्रदास्यते। (16अङ्काः)
- III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)— यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य **पाठांशद्वयं** सप्रसङ्गं व्याख्यातुं **पाठांशत्रयं** प्रदास्यते। (2X8=16अङ्काः)
- IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)—यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य **निबन्धात्मकं प्रश्नद्वयं** समाधातुं प्रश्नचतुष्टयं प्रक्ष्यते। (2X8=16अङ्काः)
- V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)— यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य **पाठांशद्वयं** सप्रसङ्गं व्याख्यातुं **पाठांशत्रयं** प्रदास्यते। (2X8=16अङ्काः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. विज्ञानभैरव, Revealed by Swami Lakshmanjoo, Ed. John Hughes, Munshiram Manoharlal, Delhi, 2011.
2. विज्ञानभैरव, Comm. by Swami Lakshmanjoo, Intro. & Part Trans. By Bettina Baumer, Indica Books, Varanasi, 2002.
3. स्पन्दकारिका, भट्टकल्लटवृत्तिसहिता, सम्पा० अनु० नीलकण्ठ गुरुद्व, मोतीलाल बनारसीदास, वाराणसी, 1984
4. *Spandakārikās*, with the *Spandanirṇaya*, Trans. Into Eng. By Jaidev Singh, Motilal Banarsidass, Delhi, 2000.
5. Kashmir Shaivism, Swami Lakshmanjoo, Ishwar Ashram Trust, Srinagar, 2003.
6. काश्मीर शैव दर्शन, बलजिन्नाथ पण्डित, राष्ट्रिय संस्कृत संस्थान परिसर, जम्मू, 2005.
7. काश्मीर शिवाद्वयवाद की मूल अवधारणाएँ, नवजीवन रस्तोगी, मुन्शीराम मनोहरलाल, दिल्ली, 2002.

COURSE CODE : SKT- SC-404-E
एकोनविंशं पत्रम् : शैववैष्णवतन्त्रम्
Paper-XIX : Śaivavaiṣṇavatāntram

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

घटकम्-1: मालिनीविजयोत्तरतन्त्रम्, 1-2

16 अङ्काः

घटकम्-2: लक्ष्मीतन्त्रम्, 1-2 (संस्कृतमाध्यमेन)।

16 अङ्काः

घटकम्-3: तन्त्रसारः (1), 1-5 आह्निकम् ।

16 अङ्काः

घटकम्-4: तन्त्रसारः (2), 6-11 आह्निकम् ।

16 अङ्काः

टिप्पण्यः :-

- (क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।
- (ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।
- (ग) द्वितीयघटकाश्रितः तृतीयः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

- प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
- प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
- प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति—
 - प्रथमः प्रश्नः —अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4X4=16अङ्काः)
 - द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)— यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य एकं प्रश्नं समाधातुं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (16अङ्काः)
 - तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)— यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य पाठांशद्वयं संस्कृतमाध्यमेन सप्रसङ्गं व्याख्यातुं पाठांशत्रयं प्रदास्यते। (2X8=16अङ्काः)
 - चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)— यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य निबन्धात्मकं प्रश्नद्वयं समाधातुं प्रश्नचतुष्टयं प्रक्ष्यते। (2X8=16अङ्काः)
 - पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)— यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य पाठांशद्वयं सप्रसङ्गं व्याख्यातुं पाठांशत्रयं प्रदास्यते। (2X8=16अङ्काः)

अनुशसितग्रन्थाः

1. श्रीमालिनीविजयोत्तरतन्त्रम्, सम्पा० पण्डितमधुसूदनकौलशास्त्री, बुराला एण्ड कम्पनी, दिल्ली, 1984
2. तन्त्रसार, अभिनवगुप्तकृत, अनु० हेमेन्द्रनाथ चक्रवर्ती, वाराणसेय संस्कृत संस्थान, वाराणसी, 1986
3. तन्त्रसार, अभिनवगुप्तकृत, सम्पा० म०म० मुकुन्दराम शास्त्री, वाणी प्रकाशन, दिल्ली, 1982
4. तन्त्रसार, भाग-1, अभिनवगुप्तपादविरचित, भाष्य० परमहंस मिश्र, चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी, 2008
5. तन्त्रसार, भाग-2, अभिनवगुप्तपादविरचित, भाष्य० परमहंस मिश्र, चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी, 2006
6. Studies on the Tantras, Ramkrishna Mission Institute of Culture, Calcutta, 1989.
7. पूर्णताप्रत्यभिज्ञा, रामेश्वर झा, अनु० कमलेश झा, वाराणसी, 1984
8. आगमसंविद्, कमलेश झा, इण्डिका बुक्स, वाराणसी।

**

COURSE CODE : SKT- SC-405-E**विंशं पत्रम् : शाक्तस्तोत्रम्****Paper-XX : Śāktastotram**

L	T	P	Credits
4	1	-	4

पूर्णाङ्कः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्कः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

घटकम्-1: ललितास्तवरत्नम् (1), 1-108 पद्यानि।

16 अङ्काः

घटकम्-2: ललितास्तवरत्नम् (2), 109-214 पद्यानि।

16 अङ्काः

घटकम्-3: पञ्चस्तवी (1), प्रथमस्तवद्वयम् (संस्कृतमाध्यमेन)।

16 अङ्काः

घटकम्-4: पञ्चस्तवी (2), अवशिष्टम्।

16 अङ्काः

टिप्पण्यः :-

(क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः

(4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः

प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) तृतीयघटकाश्रितः चतुर्थः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः

संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।

2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।

3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति—

- I. प्रथमः प्रश्नः —अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4X4=16अङ्काः)
- II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)— यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य एकं प्रश्नं समाधातुं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (16अङ्काः)
- III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)— यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य पाठांशद्वयं सप्रसङ्गं व्याख्यातुं पाठांशत्रयं प्रदास्यते। (2X8=16अङ्काः)
- IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)— यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य संस्कृतमाध्यमेन निबन्धात्मकं प्रश्नद्वयं समाधातुं प्रश्नचतुष्टयं प्रक्ष्यते। (2X8=16अङ्काः)
- V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)— यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य पाठांशद्वयं सप्रसङ्गं व्याख्यातुं पाठांशत्रयं प्रदास्यते। (2X8=16अङ्काः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. ललितास्तवरत्नम्, दुर्वासोमुनिविरचितम्, सम्पा० बलजिन्नाथ पण्डित, श्रीरणवीर केन्द्रीय संस्कृत विद्यापीठ, जम्मू।
2. पञ्चस्तवी, ईश्वर आश्रम ट्रस्ट, श्रीनगर (काश्मीर)।
3. काश्मीरशैवदर्शनबृहत्कोशः, सम्पा० बलजिन्नाथ पण्डित, राष्ट्रियसंस्कृतसंस्थानम्, जम्मू।

COURSE CODE : SKT- SC-406-E
VIVA-VOCE (मौखिकी परीक्षा)

पूर्णाङ्कः (Maximum Marks): 50

Credits: 2

टिप्पणी : एम०ए० (संस्कृतम्)–चतुर्थसत्रस्य पाठ्यक्रमसमाप्तेः अनन्तरं तृतीयचतुर्थसत्रयोः अधीतं पाठ्यक्रमम् आश्रित्य छात्राणां संस्कृतमाध्यमेन मौखिकी परीक्षा आयोजयिष्यते।

Note:- Viva-Voce of the students, based on the syllabus covered in their 3rd and 4th Semester courses, will be conducted through Sanskrit medium after the completion of the syllabus of M.A. Sanskrit, Fourth Semester.

